

ТОРСКИ СГОВОРЪ

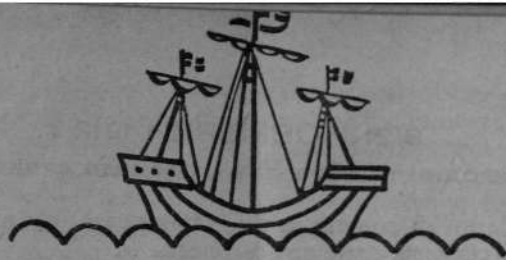

1912

1937

Рисувалъ Г. ВЕЛЧЕВЪ

МОРСКИ СГОВОРЪ

ОРГАНЪ НА БЪЛГАРСКИЯ НАРОДЕНЪ МОРСКИ СГОВОРЪ

Година 14

УРЕЖДА

Брой 9

Варна, ноемврий 1937 г.

КНИЖОВНО-ПРОСВѢТНИЯТЪ ОТДѢЛЪ

Глав. ред. проф. Я. ЯРНАУДОВЪ

Върховниятъ покровитель на Б. Н. М. С.
Н. В. Борисъ III. Царъ на българитъ

Снимка Бончо Карастоянова

Контър-адмиралъ ВАРИКЛЕЧКОВЪ

8/21 НОЕМВРИЙ 1912 г.

(По случай 25 годишнината отъ морската атака при Калиакра)

Не бѣше много отдавна! Само 25 години, а за историята — това е само една секунда, само единъ мигъ!

Тъмна нощъ. Облачно, луната изрѣдко наднича презъ малкитѣ отвори на надвисналитѣ надъ морската повърхностъ облаци. Не се вижда. Последниятъ въ строя торпедоносецъ „Дръзки“ съ мъжа забелязва почти сливащия се съ тъмнината силуетъ на първия торпедоносецъ „Смѣли“, на водача, върху който се вѣе флага на началникъ-отряда и върху който тупти едно лъвско сърдце — това на славния капитанъ II р. Добревъ.

По торпедоносцитѣ — мракъ и тишина. Всѣки е на поста си. Машинитѣ спокойно отбиватъ ритъма на своя ходъ, а винтоветѣ безшумно пѣнятъ водата. На мостичитѣ — командиритѣ, при орждията — готови снаряди, а торпеднитѣ тръби — въ бойно положение, готови всѣки моментъ да изхвърлятъ своитѣ стоманени риби.

Курсъ покрай Калиакра. Трѣбва да се прекъсне водниятъ пътъ, по който противникътъ черпи срѣдствата си за борба. Трѣбва да се помогне на всѣка цена на героитѣ тамъ на югъ, които, по примѣра на витязитѣ ни отъ първото и второто ни царства, сж дошли предъ стениитѣ на многожелания градъ.

Отредътъ торпедоносци е вече въ опредѣления районъ. Тършува насамъ-натамъ. Часовницитѣ монотонно показватъ пътя на времето, а отъ противника все нищо не се вижда. Нима и тази нощъ, както толкова много други, ще остане безъ нищо?

Но ето въ дѣсно, какво е това? — Да, силуетъ, голѣмъ! Ето, личатъ три комина, високи мачти и жббатитѣ очертания на орждия. Може би е „Меджидие“, може би е „Хамидие“? Все едно. Всѣки отъ тѣхъ е толкова много по-силенъ отъ малкитѣ торпедоносци! Но това не е важно — напредъ, сега или никога!

Изведнажъ замигватъ цвѣтнитѣ лампички на водача: зелено, зелено, зелено — „виждамъ врага въ дѣсно“, предаватъ се като електрически токъ до последния торпедоносецъ, и четиритѣ, като че събудили се отъ своята дрѣмка, се устремяватъ напредъ. Въ преговорнитѣ тръби прозвучаватъ кжси, отсѣчени команди, машиннитѣ телеграфи издрънкватъ и винтоветѣ — досега спокойни, почти задрѣмали — бѣсно заблъскватъ водата.

Ето — пакъ сигналъ: бѣло, зелено, червено — „атака“ — ура!

Всичко е единъ стремежъ, всичко е едно желание, една мисль, една воля: — къмъ врага!

Изгва се линията на торпедоносцитѣ и стрѣмно се насочва на сближение.

Блѣсва първиятъ торпеденъ изстрелъ!

Врагътъ се сепва, надава тревога, открива бѣсенъ огнь. Но вече е късно!

Следватъ вториятъ, третиятъ, четвъртиятъ торпеденъ изстрели!

Четиритѣ стоманени хищника, като че преизпълнени отъ сжщия жаръ на хората, които сж ги изстреляли, стремително се насочватъ къмъ грамадния тъменъ силуетъ. И ето — ура — грамаденъ взривъ, стълбъ вода до възбогъ, счупена мачта съ трѣсъкъ се събаря, а блѣсъкътъ отъ взрива за моментъ раздира нощната тъмнина и освѣтява

зариващата се въ водата противникова предна частъ. . .

Ура, ура, ура, защото това не е само взривъ въ противниковъ корабъ: — това бѣше свѣткавица, която съ блѣсъка си раздра тъмното минало на българското морско небитие и му постави славно начало, а съ тънтежа си задълго зашемети и заглуши врага.

Малкитѣ торпедоносци скоро сж нападнати отъ глутница изтрѣбители, които почти ще ги задавятъ съ своитѣ прожектори и съ жестокия си огнь. Но какво значи всичко това? — Нали врагътъ е победенъ, нали и героитѣ тамъ на югъ ще бждатъ облекчени и скоро ще почувствуватъ благотворното влияние на този торпеденъ трѣсъкъ, нали е поставено славното начало! — Тѣ енергично отговарятъ съ своитѣ топчета и викатъ „ура“. Викатъ „ура“ за първата българска морска победа, викатъ „ура“ за откриването на новъ славенъ отдѣлъ въ славната българска история!

* * *

Две български царства по редъ, едно следъ друго, живѣха и се бориха на Балканския полуостровъ. Бѣха години, когато тѣ, засилили се извънредно, имаха не само неоспоримото надмощие въ полуострова, но и владѣха грамадни територии и вънъ отъ него. Дветѣ български царства се бориха славно и геройски и на северъ, и на западъ, и на югъ, и на югоизтокъ. Тѣ записаха въ своята история нечувани величави подвизи и достигнаха да бждатъ ръководители на духовната и материална култура на цѣлото многомиллионно славянство. — Но. . . въ края на краищата тѣ загубиха създаденото благосъстояние, славата имъ бѣ помрачена, политическата имъ свобода — потъпкана. И всичко това, защото: — *безкрайно силни на сушата, тѣ бѣха безкрайно слаби върху влажния елементъ.*

А не само българската, но и свѣтовната история недвусмислено показватъ, че докато една държава е силна и непобедена на море, независимо отъ положението на сушата — тя печели крайната победа, преуспѣва и благоденствува — и че само слабостта и разгрома на море донасятъ общата слабостъ и крайната провала на държавата.

Все още е въ сила, а и всѣкога ще запази своето значение държавническата максима, че: *да се мореплава е държавна необходимостъ, докато да се живѣе — съвсемъ не е!* — максима, която бѣше основана въ дейността на нѣколкото малки и незначителни въ срѣдновѣковието държавици, които, схванали значението на морето, морскитѣ пѣтища и военния флотъ, използваха ги всестранно, немовѣрно забогатѣха, надвиха всички наоколо си, разрастнаха се и дори и до день днешенъ владѣятъ свѣта, защото *крайната победа има всѣкога не победителятъ на сушата, а победителятъ на море!*

Българитѣ отъ нашитѣ предишни две царства не можаха да схванатъ тази основна държавническа истина. Тѣ останаха чужди на водния елементъ който миеше тѣхнитѣ тогава безкрайно дълги брѣгове и — затова — водната стихия жестоко ги наказа: тя първо спрѣ тѣхния победенъ маршъ къмъ двата ключа на Балканитѣ — Цариградъ и Солунъ,

а следъ това върху плещитѣ си, по своитѣ вълни, пренесе малоазийскитѣ пълчища на Бизанциумъ, а после и ордитѣ на азиатския завоевателъ. А нима не дойдоха пакъ по море и нашитѣ последни разгромители?

За щастие, Третото българско царство се намира подъ много по-щастлива звезда. Интересътъ къмъ българското море е всенароденъ, а стремежътъ къмъ него и къмъ далечнитѣ му простори е една всеобща българска мечта. Подъ вдъхновеното и твърдо ръководство на своя *Царь-Покровитель*, българското мореплаване се стреми съ ентузиазъмъ и завиденъ устремъ къмъ прогресъ и всестранно

засилване. Изглежда, не ще е далеченъ денътъ, когато българинътъ, отърсилъ се отъ вѣковното си неразбиране на морето и изпълнявайки своята историческа мисия, ще се почувствува и върху водния елементъ сящо така сигуренъ и силенъ, както вѣкове наредъ той е билъ върху гордия Балканъ.

Ето защо 25-годишнината отъ славната морска атака при Калиакра не може да не радва всѣко честно българско сърдце и не може да не бжде *гордостъ на всѣки българинъ*, който не тъпче на мѣсто въ мракъ и невежество, а гледа съ погледа на прозрението въ славното бждеще на племето ни.

В. ИГНАТОВЪ

МОРСКИ ЮБИЛЕЙ

На 21 ноемврий нашиятъ малъкъ флотъ скромно ще отпразднува двадесетъ и петъ годишнината отъ своя подвигъ — атаката на турския кръстосвачъ „Хамидие“. Единъ скроменъ, но великъ по съдържание юбилей, защото въ този денъ името на българския морякъ се издигна наравно съ неговитѣ победоносни събратя отъ войската, която раздруса изъ основи турската империя и застана застрашително предъ вратитѣ на Цариградъ. Презъ Балканската война ние показахме, че българинътъ съ еднакъвъ устремъ служи на отечественитѣ интереси както на сухо, така и по вода, и разбихме създадената въ самитѣ насъ легенда, че моряшкото призвание не е присъщо на българина, като предявихме своитѣ права и по море.

Когато турската войска се видѣ затворена при Чаталджа, съ унищожена материална частъ и прекъсната връзка съ Запада, откъдето можеше да очаква подвозъ, единствената линия за това оставаше Кюстенджа—Цариградъ. Турскиятъ флотъ, затворенъ въ Дарданелитѣ отъ съюзния гръцки флотъ, получи назначение да обезпечи тази линия. Нашиятъ флотъ израстна по значение съ тежката задача, която му се възложи. Той трѣбваше да облекчи положението на действащата войска, като спре подвоза на бойни и хранителни материали къмъ Цариградъ. Задача непосилна за състоянието на нашитѣ бойни морски единици, грижитѣ за които винаги бѣха слаби и нищожни. Нѣщо повече: флотътъ бѣше подлаганъ нѣколко пѣти на риска да бжде зачеркнатъ отъ бюджета на държавата, като ненуженъ родъ оржие. Това погрѣшно разбиране за значението на флота при обстоятелството, че половината отъ границитѣ ни сѣ водни, бѣше станало програмна точка на нѣкои отъ тогавашнитѣ ни политически партии, които въ своитѣ антимилитаристични настроения изпадаха въ крайности.

Когато, обаче, стана ясно, че свѣткавичниятъ ударъ на българската войска ще изгуби своето значение, ако се даде възможностъ на турската войска да се организира наново, като се снабди съ всичко необходимо по единствената останала артерия Кюстенджа—Цариградъ, нашето главно командване възложи своитѣ надежди на пренебрегвания дотогава нашъ флотъ и поиска отъ него върховна саможертва. И той разбра тежестта на историческата отговорност, която се сложи на слабитѣ му плещи.

Презъ нощта на 20 срещу 21 ноемврий 1912 г. турскиятъ флотъ, застаналъ като завеса предъ нашия брѣгъ, за да охранява пѣтя на своитѣ тран-

спорти, се видѣ неочаквано сразенъ и почувствува, че господството му надъ Черно море се оспорва. Противникътъ му бѣше страшенъ—не съ силата на оржието си, а съ своята дързостъ. Подобно на Давидъ срещу Голиатъ, нашитѣ моряци, окриляни отъ вѣрата въ своята победа, се понесоха срещу противника съ единствена мисль—да се жертвуватъ съ максимумъ постижения. И тѣ ги дадоха. Третото българско царство почувствува значението на този подвигъ. Вѣковниятъ неосъзнатъ стремежъ на българина къмъ морето получи въплъщение въ този исторически моментъ чрезъ съзнанието за неговото значение. Българскиятъ флотъ доби признато право за съществуване, а моряцитѣ — чувството на добре изпълненъ дългъ. Идеята за морето израстна въ съзнанието на българина, а въ вихъра на нощната торпедна атака на 20 ноемврий народътъ ни прозрѣ своитѣ исторически копнежи.

Върѣки ампутацията, на която бѣше подложена нашата победа отъ Балканската война, на насъ се призна правото на изходъ на Бѣло море и ние видѣхме изпълненъ мечтания отъ толкова вѣкове блѣнъ. Дръзката атака въ водитѣ на Черно море се освети съ правото ни на изходъ на свободното море.

Поукитѣ отъ Балканската война за нашата подготовка за отбрана на крайбрѣжията ни не можаха да бждатъ използвани. Европейската война настѣпи много бързо. Ние бѣхме принудени да търсимъ чужда подкрепа по море. Германскитѣ подводници, придадени въ последствие въ сигурнитѣ ръце на българскитѣ моряци, изпълниха блѣскаво своето назначение. И този пѣтъ спокойствието на нашитѣ войски, действащи победоносно по всички посоки на полуострова, не бѣше смутено откъмъ Черно море. Нашитѣ храбри моряци достойно изпълниха дълга си съ цената на скѣпи жертви за смѣтка на слабата материална частъ, съ която разполагаха, и се противопоставиха на мощни въ техническо отношение противници.

Проявата на българския духъ на море бѣше ново доказателство за живавостта на народа ни. Затова нѣойскиятъ диктатъ посегна на нищожния ни флотъ. Унищожавайки флота ни, победителитѣ търсѣха да задушатъ стремежа ни къмъ море. Затова ние бѣхме лишени и отъ нашето Бѣломорие, като ни се остави само правото да предявяваме признати претенции за изходъ на Бѣло море.

Но идеята за морето, осветена отъ подвига на 20 ноемврий 1912 г., се понесе отъ народа ни наредъ съ най-съкровениятъ му стремежи и се

въплъти въ организацията на Б.Н.М.С., за да стигне до най-отдалечените кътове на страната и огръне сърдцата на всички българи съ новия идеал — изходъ на Бъло море и право на самоотбрана по сухо и по вода. И ние видяхме наново българския дух въ бодрите редици на нашата нова войска, вдъхновена отъ победите на близкото минало.

Създавайки своята самоотбрана, нека не забравяме, че нашъ върховенъ дългъ е да се обезпечимъ отъ изненади откъмъ море. Това е възможно само чрезъ флотъ, който да се противопостави на противника, преди той да стъпи на бръга. Само така нашата войска ще може да се чувства спокойна въ своите бждещи действия, а нашите крайбрежия ще се запазятъ и не ще станатъ боенъ театъръ на неочаквани нападения.

АЛЕКСАНДЪРЪ А. МАНОЛОВЪ

Кап. II р. о. з.

ИЗЪ СПОМЕНИТЕ НА СТАРЪ МОРЯКЪ

Лѣтото 1912—пълно съ надежди, слава и саможертва. Какво ли ни носи тая цифра на годината, съпадаща съ най-употрѣбяваната „дузина“? Колко е, напиримѣр, приятно да получишъ подарѣкъ „дузина“ кърпичка, „дузина“ чорапи, но не и „дузина“ зърна отъ черъ хайверъ; и десетъ не е лошо, но дванадесетъ е още по-добре.

Така си мислехме тогава ние, младите, въ чинъ мичманъ, на които морето бѣше до колѣне, всичко, което блестяше, бѣ злато и всичко, което хвърчеше, се ядѣше. Малко се грижихме и замисляхме за утрешния денъ; млади момчета, макаръ и мустакати — такава бѣше тогава модата, хубави, цвѣтещи отъ здраве и съ глави пълни съ идеали и наука мечтатели за Велика България — на две морета, съ голѣмъ воененъ и търговски флотъ и боязливо, повѣрително, дори строго повѣрително, виждащи на екрана на бждещото си портрета си: голѣми мустаци и брада и адмиралски погони, — такива бѣха тогава адмиралите. Па защо ли да не е така, нали нѣкой бѣше казалъ, че не е войникъ тоя, който не мисли да стане генералъ.

Но думата ми е все пакъ за година дванадесета. Замирисваше на барутъ; нѣщо ставаше, не бѣхме толкова прости да не разберемъ. Генералъ Путникъ, началникъ щаба на сръбската войска, пристигна въ Варна облѣченъ, както казвахме, „партикулярно“, дрехите му висѣха като човалъ — не е свикналъ стариятъ воинъ да се гледа „щифонъ“. На какво ли приличамъ, мислилъ е презрително той, човѣкътъ на златните генералски еполети, съ дебели висулки. Знаете ли, какво значеше тогава за насъ да носимъ златни еполети? Замина генералътъ съ миноносецъ за двореца Евксиноградъ и се представи на царъ Фердинандъ, престоя нѣколко часа и си замина за Сърбия.

Мичманъ Маноловъ бѣ миненъ офицеръ и електротехникъ на крайсера „Надежда“; ползуваше се съ особените симпатии и довѣрие на командира си кап. лейтенантъ Иванъ Ангеловъ — небесното царство да пази душата му. Току що бѣ инсталиранъ новиятъ радиотелеграфъ на пѣща вълна. Бѣлиятъ крайсеръ се ремонтира, лъсна, палубата блестяше, медияката отразяваше слънцето — не ти трѣбва изкуственъ хоризонтъ, а бѣлата фуражка така дяволито бѣ кацнала на главата на младия мичманъ, не намигваше на още по-бѣлия кителъ и се нико-

морските поуки отъ дветѣ войни сж много, а надъ тѣхъ блести подвигътъ на 20 ноемврий. Неговиятъ блѣсъкъ е толкова по-силенъ, колкото повече се отдалечаваме отъ него. Той ни остави съзнанието за нуждата отъ флотъ и завета да работимъ за неговото създаване, за да отговоримъ на историческото си предназначение, като поправимъ грѣшките на миналото и неправдите отъ насилническите договори, отхвърлени вече отъ всички победени отъ Свѣтовната война.

Българскиятъ Народенъ Морски Сговоръ отправя братски поздравъ къмъ нашите храбри моряци, които чрезъ дѣлото си създадоха новото разбиране за значението на флота. Той съ довѣрие гледа на бждещото, когато българскиятъ флотъ ще се яви въ водите на нашето Бъло море.

тѣше на златните му копчета, котвата на които пѣше романа „Надежди и мечти“. Знаете ли, млади приятели, че тогава всѣки отъ насъ си имаше любимъ романсъ, който изгаряше сърдцата ни, а когато вахтувахме и крайсерътъ се клатѣше плавно ту надѣсно, ту налѣво и пѣше своя романсъ: „скръцъ, скръцъ, скръцъ“, ние погризвахме бѣлитъ сухарчета, ходехме по моста разкрачени и тананикахме пѣсничката си цѣли часове: ту на басъ, ту на баритонъ, ту на теноръ, и не виждахме, какъ четирите часа за смѣната си отиваха.

Една майска утринъ на бръга замахаха флагчета—сигнализация. Мичманътъ се вгледа, мръдна глава и извика вахтения сигнализистъ; тогава се казваше вахтенъ, а не стражевъ. Младъ, цѣлъ бѣлъ като лебедъ, морякъ се затича съ плоча въ ржка и флагчета подъ мишниците, замаха—значи видѣлъ. Мичманътъ зачете лениво. Какво ли пъкъ се е засилило началството, помисли си, но се сепна — не бѣше шега. Заповѣдъ — командирътъ веднага да се яви на началника на флота! Разбира се, че ще има риба работа.

Зададе се добродушниятъ Иванчо, така любимо казвахме на командира, обрѣснатъ, бѣлнатъ—пролѣтъ е, нали. Какво пакъ има? Командирския велботъ (остроноса и острокръма лодка) Ви чака на трапа (стълбата), началството Ви вика. Чу се „отблъсвай!“ Засмѣ се широкото и добро лице на командира—кимна; тракнаха два тока, сръчно дѣсна ржка отдаде честъ; засмѣ се фуражката, запѣ се монотонно „Надежди и мечти“; а слънцето си грѣе, милва мичманската душа. Потрай, момчето ми, довечера си на бръга, ще пѣешъ романа си по-весело.

Обѣдъ. Ето че и командирътъ се зададе; шестъ лопати сръчно и бързо носѣха велбота — нѣщо не му бѣше до смѣхъ. Изкачи се Иванчо на крайсера, караулътъ взе за почестъ, погледна мичмана благо, благо, като че ли искаше да каже: „я ела бре, младий човѣче, да си поговоримъ“.

Подиръ малко командирскиятъ ординарецъ допрѣ ржка до фуражката и извика: „Господинъ мичманъ, командирътъ Ви моли“. — Какво обичате, господинъ капитанъ-лейтенантъ? — Седни да обѣдвате заедно и да си поговоримъ. Командирътъ ми каза, че трѣбва да се приготвимъ за по-дълго плаване, да вземемъ по-добра храна, защото щѣли май голѣми хора да пжтватъ; но кога и кжде, самъ

не знаеше. Приготи картитъ, провѣри компаситъ, влѣзъ по радиото въ връзка съ брѣговата станция на „Франга“—хемъ да не ме засрамишъ, чукайки чашитъ си съ „карабаташко“ вино, приятелски нарежда командирътъ.

Ехъ, мисля си, дали ще отидемъ пакъ при рускинитъ; щомъ има пиене и ядене. А готвачътъ ни, единъ старъ и милъ италианецъ, наричанъ барба Пияни, бѣше голѣмъ майсторъ, особено ако си развържешъ кисията, а кисията се развърза.

Азъ на приятеля си мичманъ Кольо, той на мичманъ Преславъ, тоя на лейтенантъ Асана и цѣлиятъ крайсеръ знаеше приятната тайна. Завъртѣха се въртележкитъ въ главитъ ни и всѣки по своему се тъкмѣше; но най-мераклия бѣше Кольо—финъ човѣкъ, съ голѣма френска култура, хубавецъ и сърдцедаецъ, вѣренъ въ успѣхитъ си; и отъ старитъ амазонки, предъ сърдцата на които Александъръ Македонски се преклони, не се боеше.

Всѣки день артилерийскиятъ лейтенантъ ни пѣше—първото, второто; първото, второто—за салютъ се готвѣше човѣкътъ. Не мина много и крайсерътъ застана на кея и на него се качи цѣла ми ти мисия: председателятъ на камарата и г-жа Д-ръ Ст. Даневи, флигелъ адютантътъ на Царя генералъ Марковъ и отъ генералния щабъ майоръ Ив. Луковъ. Изпрати ни началникътъ на флота съ щабъ си и заповѣда на командира да следва заповѣдта на Д-ръ Данева.

Ехъ, какъвъ майски день бѣше — още си го спомнямъ, а на борта ни при това елегантна дама; на военнитъ кораби дами не пжуватъ, съ изключение, като всѣко правило, на голѣми особи.

За снемане отъ вързала се разнесе командата; лѣвата напредъ, дѣсната назадъ—забумтѣха машинитъ, завъртѣха се винтоветъ и бѣлата хубавица „Надежда“ излѣзе отъ Варненското пристанище; получи се заповѣдъ — курсъ на Калиакра — българска Калиакра, разбирате ли, другари, приятели! Разбрахме я, че на „Матушката“ ще се ходи, но накжде? Още малко и преди залѣзъ стигнахме траверса на Калиакра. Мисията стои на командния мостикъ, важна, важна; помжчихме се да имъ разправимъ за морския князь Добротичъ и за неговата крепостъ Калацера, кацнала на Калиакра, зидовѣтъ на която още се виждатъ, предложихме папироски—екстра, отъ сребърната мичманска табакера: джебове празни, има сребърна табакера въ джеба; ледътъ не се топи — усмихва се подъ мустакъ Даневъ, запърчилъ мустаци стои гвардеецътъ Марковъ, а приятелътъ Луковъ лукаво подхвърля на мадамата: „Бива си го момчето, много иска да знае“. Чакай, майоре, рускинитъ майори не обичатъ, мичмани обичатъ, ще видимъ кой последенъ ще се смѣе!

Командире! вика по едно време Даневъ—хайде сега съ Бога за Ялта. На ти тебъ Одеса, Севастополъ — раненъ май и Ялта! сиви камъни ще го нимъ. Клювамъ глава, ридае Кольо—хубава стана тя, въ Варна си е по-добре; „бабината сланинка“, ни се смѣе командирътъ. Асанъ подигравателно ни поглежда. — Да не помислите, че Асанъ е нѣкой турчинъ. Съвсемъ не, милъ и добъръ другаръ, дори внукъ на хаджи Димитра, но и хаджи не е българско, наричахме го по старъ Кубратовски обичай.

А подире ни тръгна, за салтанатъ ли или да ни пазятъ, два миноносци—единътъ съ командиръ лейтенантъ Винаровъ Евстати, а другиятъ съ лейтенантъ Серафимовъ Рашко—и двамата отдавна спятъ въч-

ния си сънъ. Лепнали се като бѣчви, а задъ мостика имъ по две мичмански очи, размахватъ въпросително ржце—искатъ да кажатъ: „ами сега накжде?“ Пишемъ по въздуха „Я“, отваряме уста—„Ялта“, а то излиза — „вѣтъръ“.

По едно време се изви флаговъ сигналъ—„курсъ на Ялта“, и миноносцитъ отговориха „ясно виждамъ“. Всички ясно виждатъ, само мичманскитъ очи нищо не виждатъ, а устата имъ нѣщо бърборятъ—„надежди и мечти“. — Пѣя си азъ на вахтата.

На другия день следъ пладне се показаха Кримскитъ върхове, освѣтени аквамаринови отъ майското слънце; дружелюбни и величествени; морето тихо, тихо, като разлата телпия, че дори „крики чайки“ се чуваха. Изплува предъ насъ великиятъ Айвазовски и ни нарисува платно — тихо Черно море, ясна гълъбна синева, слънце и въздухъ, чайка порнала водата и се изгубила въ хоризонта, и мичманътъ на вахта видъ гардемарина отъ Петербургъ Манолова, зѣпналъ творбата на великия художникъ въ музея Александъръ III.

„Що мечтаешъ, мичмане?“ тупа ме по рамо стариятъ командиръ Ангеловъ — тогава щабъ офицеритъ не бѣха млади хора. — „Наближаваме ли?“ — Хайде, продължи курса за Ялта и иди да поразговоришъ мадамъ Данева, че Коленцето ти се вече умори; такива гости, за такава работа кой знае кога пакъ ще имаме. — Запомни добре, драгий приятелю, това историческо време май 1912 г., когато наближаваме Кримъ; това повече нѣма да се повтори и обещавай ми, че нѣкога, когато азъ не ще бжда вече, а ти все си поигравашъ съ перото, ще понапишешъ нѣщо за славното минало — що ще видимъ и чуемъ сега, та дано идното поколѣние черпи поука и отъ българско четмо“.

Ето че следъ обѣдъ се мърна дворецътъ на рускитъ царе „Ливадия“ съ широкитъ си тераси, цѣлъ плувналь въ зеленина—ту се крие, ту се вижда, а предъ него два корабни комина, задъ пристанищната стена.—Виждалъ ги е мичманътъ въ Балтиката; не веднажъ се е опъвалъ въ струнка предъ тѣхъ; залутаха се, запитаха се, що е това; проговори, бе мичмане—сега накжде? Подмигва командирътъ, лута се Луковъ—казвай де! Не виждате ли Андреевския флагъ — синъ кръстъ на бѣло поле — подъ негово знаме е императорската яхта „Щандартъ“—това знаме носѣха всички руски военни кораби, а „Щандартъ“ бѣ нѣщо особено, не само по външна красота, но и по вътрешна уредба.

Артилерийскиятъ лейтенантъ свирѣ по орждията — запѣ първо, второ—екна салюта за императорския щандартъ, който се развѣшаваше на мачтата на двореца. Наближаваме, ализаме въ Ялтенското пристанище—малко, колкото за два-три кораба, връзваме се къмъ единъ плотъ, връзватъ се миноносцитъ, строи се командата, караулътъ взема за почестъ, почватъ официалнитъ посещения.

Мисията си е мисия, тръгна да си гледа работата; започнаха поканитъ, отговориха, обѣдитъ и вечеритъ. А въ Ялта сиви ли камъни? тамъ гостуватъ императорътъ съ семейството си, че като ми тръгналъ единъ свѣтъ, да не му се нагледашъ; гледаме налѣво, гледаме надѣсно, а помежду си не се виждаме; всѣки взелъ своя пжтъ и си гледа работата не по протокола. Нашъ Кольо се загуби—къде ли остана момчето! Императорътъ приемаше официално и съвсемъ домашно; мило, хубаво, славно време, което ни обещавахе надежди отъ хубави все по-хубави; бждещето на татковината ни се ри-

суваше въ розови краски. Та нали задачата на Д-ръ Даневъ бѣ да съобщи на Негово Величество Всероссийския Императоръ за сключения съ Сърбия договоръ за съюзна война съ Турция и да го помолит да приеме мисията на арбитъръ въ случай на споръ по изпълнение на договора, а на военитѣ бѣ възложено да разгледатъ специалнитѣ условия. Разбирате ли, млади хора, малко отъ политика, за да почувствувате голѣмия дипломатически успѣхъ на две малки държави — руския императоръ арбитъръ. Но за тия работи тогава бѣ забранено, па и не биваше да се говори.

Днитѣ въ Ялта бързо течеха; разхождахме се съ императорскитѣ автомобили — а автомобилътъ тогава бѣше нѣщо много рѣдко и присъщо само на голѣмитѣ хора: барабаръ Петко съ мъжетѣ. Азъ посещавахъ мои познати и съученици отъ гвардейския екипажъ на императора, които служеха на яхтата „Шандартъ“, навигациониятъ офицеръ на която бѣ мой добъръ приятелъ.

При едно отъ тия посещения пожелахъ да видя императорскитѣ кабинни — той веднага ми ги показа. Направи ми силно впечатление украсата на кабината на императрица Александра Феодоровна, съпру, ата на императора — по стенитѣ накачени множество икони съ златни и сребърни оправы, множество репродукции на мадонни — отъ Каулбаха, Боденхаузена и отъ кого ли не; като че ли не си въ императорска кабина, а въ килията на нѣкоя стара и фанатична калугерка, не отъ мира сего и болна отъ мистика; забелязахъ на приятеля си, че подобенъ мистицизъмъ е нѣщо много опасно за една толкова голѣма особа — като че ли има нѣщо болно. Той се изплаши, затвори ушитѣ си и строго ме помолит да не говоря, защото на яхтата подобни приказки не се приказватъ! Нѣмаше какво — не ми бѣше и работа да изказвамъ мнение, за което не ме питатъ. Тогава въ Русия можеше много да се вижда и много работи да се мислятъ, но не ти е работа да ги приказвашъ, и нека това остане включено въ скоби и да видимъ какво ставаше по-нататкъ.

Но ето единъ день, стоейки на вахта, къмъ обѣдъ, виждамъ отъ „Ливадия“ да идва луксозенъ автомобилъ; спрѣ предъ крайсера „Надежда“ и отъ него бързо изскочи високъ и снаженъ генералъ съ златни екселбанти; догдето построит почетния караулъ и командата, генералътъ бѣше вече на палубата, посрещнатъ отъ командира; той бѣ засмѣнъ, виждаше се, че нѣщо радостно го бѣ обхваанало; носѣше доста голѣмъ пакетъ. Познахъ веднага генерала отъ пехотата Сухомлиновъ — министра на войната на Руската империя. Д-ръ Даневъ и др. господа отсъствуваха отъ крайсера; генералътъ обясни, че идва да ги поздрави лично, и ми предаде пакета да го дадемъ на г-жа Данева — една голѣма и красива кутия съ бомбони, каквито само въ Русия се работѣха.

Така се случи, че азъ служехъ на генерала за преводчикъ, и като руски възпитаникъ той приказваше повече съ менъ. Безъ много да се церемони моята мичканска милостъ, а по това време рускитѣ вестници пишеха, че генералъ Сухомлиновъ е вече въ оставка, запита генерала, какви сж тия клюки изъ вестницитѣ, и, не изреклъ въпроса, прехапахъ си езика — що е работа на малкия мичманъ да се занимава съ голѣми хора (нали съмъ българинъ). Генералътъ, обаче, се усмихна, остана

много доволенъ и като че ли чакаше тоя въпросъ, за да изкаже нѣкому радостта си, и веднага заговори: — Идвамъ направо отъ императора при васъ, съ никого още не съмъ се виждалъ и мога да ви кажа, че всички сплетни сж разсѣяни. Императорътъ ми потвърди пълното си довѣрие, като ме освѣтли и за вашата мисия. А мичманътъ, взелъ куражъ, си позволи да каже, че нищо по-радостно за насъ славянитѣ не може да бжде, освенъ военниятъ министъръ на велика и братска Русия да е чистъ славянинъ и то въ лицето на генералъ Сухомлиновъ, взелъ участие въ нашето освобождение.

Чуйте сега, млади хора, едни исторически думи — генералъ Сухомлиновъ се трогна, стисна ми ръката и каза: — На есень ще стане нѣщо; намислили сте я, наредили сте я — ще се биете на Балканитѣ, но повѣрвайте на искренитѣ ми думи, че складоветѣ на Одеския воененъ окръгъ, най-близкия до васъ, сж праздни; артилерията ни е точно сега въ периодъ на превъоръжаване въ скорострелна; тежката артилерия не е готова, а вие сте възпитаникъ на нашия морски корпусъ и много добре знаете, че новиятъ ни флотъ е още въ проектъ и едва сега започва да се строи. Ние съ сила не можемъ да ви помогнемъ, не можемъ да се биемъ, но ще помагаме съ каквото друго можемъ и, ако не дай Боже, свършите съ неуспѣхъ, сегашнитѣ ви граници на всѣка цена ще запазимъ, а сега „молодой человекъ“ съ Богомъ впередъ и съ счастьемъ въ борбѣ“ — генералътъ се сбогува и си отиде.

Още звучатъ въ ушитѣ ми тия думи; тѣ сж запечатани така здраво у менъ, че никога нѣма да ги забравя и още се чудя, че ние за своитѣ политически и военни неуспѣхи все нѣкого винимъ. Не-давна единъ журналистъ въ Варна предъ пълна аудитория отъ младежи казваше, че въ нашитѣ нещастия сме жертва на другитѣ и особено на голѣмитѣ. Но добре запомнете, младежи, отъ стария морякъ, че ние сами сме си виновни за нашитѣ грѣшки и поражения. Голѣмитѣ приятели направо ни казваха въ очитѣ положението, а ние, опиянени отъ първитѣ успѣхи, забравихме, че следъ лѣтото идва зима и, като малки деца, си играхме съ огъня. Вземете добра поука и за своитѣ собствени грѣшки и неуспѣхи; не търсете вината въ другитѣ, а само въ себе си — тогава ще видите, че животътъ ви иначе ще се нарежда.

Свърши се посещението на Ялта, моята милостъ запази и досега ордена „Станиславъ“ като споменъ отъ миналото, съ който ме награди императорътъ, а бѣлиятъ крайсеръ „Надежда“ замина съ мисията за Севастополъ, откъдето г. Даневъ тръгна за Петроградъ, за да се срещне и съ другитѣ фактори на империята и да подготви войната ни съ Турция.

Мичманското братство, обаче, нѣма време да се насипи въ Севастополъ, толкова много бѣха тамъ нашитѣ приятели и толкова много бѣха внимателни къмъ всички ни.

Завърнахме се въ Варна съ „упование и надежди сладки“, а стариятъ командиръ ме потупваше по рамото и добродушно ми говорѣше: — „Видѣ ли, какво стана и какво ще стане!“

Есеньта на лѣто 1912 наблюдаваше: „что день грядущий намъ готовитъ“ — пригответи слава, а следъ това разочарование. Все пакъ излѣзохме на Бѣломорието!

Мъдростъта е въ мѣрката, драги млади приятели, да си уменъ не е лесно.

Шифровани телеграми, предшествували атаката на „Хамидие“

Обща главна квартира

Шифрована телеграма

Отъ командира на Варненския укрепенъ пунктъ въ Варна за началникъ щаба на действащата армия въ Лозенградъ.

Изпратена на 30 октомврий 1912 год. подъ изх. № 1131.

По частни сведения и донесения на Букурещкия ни воененъ аташе, въ Кюстенджа се товарятъ 80 орджия за Турция на параходи, които днесъ — утре щѣли да заминаватъ. Моля разрешение да възложим на миноносцитъ да се опитатъ да заловятъ или унищожатъ параходитъ предъ Кюстенджа или по пжтя. № 1131.

Командиръ на Варненския укрепенъ пунктъ

Подполковникъ Лудогоровъ

Отговоръ на горната телеграма

Полученъ на 31 октомврий 1 ч. 20 м. пр. пл. 1912 год. подъ вх. № 1553.

Варна

Командиру Варненския укрепенъ пунктъ

1131. Вземете всички мѣрки и енергично действайте за унищожението или залавянето на тия бойни материали на противника, като имате предвидъ, че флотътъ съ това ще извърши велико и героично дѣло. 829. 31 X 1912 год. Лозенградъ.

Началникъ щаба на действащата армия (подп.) генералъ-майоръ Фичевъ

Дешифриралъ: капитанъ Калфовъ

ЗАЩИТАТА НА ВАРНА¹⁾

Ролята на флота. Атаката на „Хамидие“

Въ Балканска война защитата на Варна отъ турскитъ посегателства бѣше преимуществено импровизирана съ започването на войната.

Варна, съ заповѣдъ отъ главната квартира, се преименува въ укрепенъ пунктъ и тогавашниятъ началникъ на флота, военниятъ инженеръ подполковникъ Лудогоровъ, бѣ назначенъ и за командантъ на пункта. Въ разпореждането му се дадохъ петъ опълченски дружини, частъ отъ Видинския крепостенъ батальонъ съ нѣколко стари орджия и куполи въ добавкъ къмъ флота и допълнящата дружина на 8-и полкъ. Флотътъ разполагаше съ кръстосвача „Надежда“, миноносцитъ „Летящи“, „Шумни“, „Дръзки“, „Смѣли“, „Храбри“, „Строги“, две 24 см. брѣгови и две 10 см. морски орджия, монитори на северния брѣгъ на Варненския заливъ.

На тѣзи слаби, за да не кажемъ нищожни сили бѣ възложена задачата да отбраняватъ Варненския укрепенъ пунктъ и района му отъ Шабла до Емине.

Задачата си по отбраната на Варненския укрепенъ пунктъ и района му гарнизонътъ на пункта съвмѣстно съ флота изпълниха блѣскаво. Тази импровизирана отбрана заслужава специално описание и ние тукъ ще се ограничимъ съ по-подробното описание на действията на флота и единъ отъ епизодитъ отъ дейността, а именно атаката на турския кръстосвачъ „Хадимие“ отъ нашитъ миноносци.

Отъ начало на нашия флотъ му бѣ поставена скромната и при все това неотговаряща на силитъ му задача, да отбранява отъ несравнено по-силния турски флотъ Варненския заливъ. Съ обявяването на мобилизацията флотътъ постави миннитъ заграждения предъ Варненския заливъ, приготви миноносцитъ за боеви действия, както и брѣговата си батарея, и постави на северния брѣгъ на залива и две 10 см. орджия, снети отъ „Надежда“.

Съ започването на войната главната квартира започна да разширява задачата на флота безъ огледъ на несъответствието на силитъ, въ сравнения съ тия на противника, като на 31 октомврий, по силата на обстановката и обстоятелството, поиска невъзможното. Главната квартира телеграфически

поиска отъ нашия флотъ, безъ огледъ на жертвитъ, да спре транспортното движение на турцитъ между Кюстенджа и Цариградъ.

Къмъ това време бѣше се изяснило вече, че Кюстенджа доволствува и въоръжава турската армия при Чаталджа и решението на главната квартира да спре това доволствуване и въоръжение бѣше много правилно, обаче въ случая — трудно изпълнимо, защото това снабдяване се протегнаше отъ цѣлия турски флотъ, който се състоеше отъ 4 броненосци, 2 бронирани крайцери и около 18 изтрѣбители и миноносци, отъ които само 4 по голѣмина и сила бѣха равни на нашитъ миноносци, останалитъ ги превъзхождаха несравнено и по тонажъ, и по въоръжение, и по скоростъ. Срещу цѣлата тази армада ние разполагахме съ шестъ 97 тонни миноносци съ единъ твърде ограниченъ районъ на действие.

Задачата бѣ, очевидно, не по силитъ ни, но и очевидно бѣ наложена отъ обстоятелства, които въ Варна не бѣха известни. Заповѣдта бѣ категорична и искаше да се сложатъ на олтара жертвитъ. Да ги сложи се нае плацъ-командантътъ на Варненския укрепенъ пунктъ, капитанъ II рангъ Добревъ, който пое на 31 октомврий въ 10 ч. вечерята командването на отряда на миноносцитъ „Надежда“ бѣше разоръжена вече.

Въ полунощъ на 31 октомврий срещу 31 ноемврий отредътъ на капитанъ II рангъ Добревъ излѣзе отъ пристанището и се уплти къмъ „Калиакра“, съ цель да залови ромънския пощенски параходъ, въ случай че носи военна контрабанда за Цариградъ. Макаръ че отредътъ не можа да го залови, въпреки че го преследваше отъ Калиакра до паралела на Созополъ, отъ 1 до 6 часа сутринята, ползата отъ това излизане бѣ огромна; то подеиствува твърде ободряващо върху екипажа на миноносцитъ, вдѣхна ново довѣрие въ силитъ имъ и даде доста ценни указания по нѣкои дефекти въ миноносцитъ, къмъ отстраняването на които се пристъпи веднага следъ завръщането на отряда въ пристанището.

Това излизане на отряда и преследването на ромънския параходъ има за послѣствие спиране на контрабандата съ ромънскитъ параходи и започването ѝ специално съ турски параходи.

¹⁾ Изъ сп. „Съвременна иллюстрация“, 1915 г., брой 11.

За нашия микроскопичен отредъ, който не разполагаше абсолютно съ никакви средства за прегледъ въ открито море, мъчно бѣше да следи неутралните ромънски параходи. Съ турските транспорти ние нѣмаше какво да се церемонимъ, щѣхме да ги давимъ или да ги караме направо въ Варна, безъ всѣкакви разговори и прегледи. Обаче, турските военни кораби, които бѣха отишли къмъ Дарданелитѣ, наново закрѣстосваха покрай нашия брѣгъ, съ очевидна целъ да протезиратъ транспортитѣ си.

На 4 ноемврий, часа къмъ 4 сл. обѣдъ, нашиятъ семафоренъ постъ отъ „Калиакра“ съобщи, че кръстосвачътъ „Меджидие“ се е заплитилъ къмъ Кюстенджа.

Понеже крайцеритѣ „Меджидие“ и „Хамидие“ бѣха най-опасните противници за нашитѣ миноносци, началникътъ на отряда бѣше решилъ да не изпуска случантъ да се отърве отъ тѣхъ, поради което къмъ 6 сл. обѣдъ потегли съ цѣлия отредъ къмъ Кюстенджа съ целъ, къмъ полунощъ да атакува „Меджидие“ на рейда предъ Кюстенджа, гдето предполагаше, че крайцерътъ ще пренощува на котва, или пъкъ, въ случай че го пресрещнѣше съ транспорти, да атакува и него и транспортитѣ.

За нещастие, часа къмъ 10 вечерта отъ Калиакра нататъкъ отредътъ пресрещна такова едно вълнение отъ с. и., съпроводено съ вѣтъръ отъ сѣщото направление, че въ полунощъ на 10 мили отъ Кюстенджа, следъ като миноносцитѣ „Шумни“ и „Храбри“ потърпѣха тежки повреди, поради силното вълнение, началникътъ на отряда се принуди да се откаже отъ намѣрението си, което, при разигралото се огромно вълнение, не само че не му обещавахе никакъвъ успѣхъ, но и го водѣше къмъ рисковетѣ, безъ да може да прибере своевременно повреденитѣ миноносци — да изложи останалитѣ здрави на едно нападение отъ страна на „Меджидие“, въ случай че не сvari до разсѣване да се прибере въ пристанището.

На 5 ноемврий къмъ 8 ч. сутринята, следъ едно крайно изтощително и тежко крайцерство, отредътъ се завърна благополучно въ Варна, като, освенъ съ тежкитѣ повреди на сблъскалитѣ се презъ нощта миноносци „Шумни“ и „Храбри“, се отърва и съ изгубването на дървената лодка на миноносеца „Дръзки“, която бѣ отнесена отъ палубата му при вълнението.

Миноносцитѣ „Шумни“ и „Храбри“ веднага бѣха извадени на сухо за поправка.

На 7 ноемврий, въ 9 $\frac{1}{2}$ ч. вечерта, въ отряда се получи съобщение, че въ 4 ч. следъ обѣдъ отъ Кюстенджа сж излѣзли за Цариградъ натоварени съ оръжия и коне турските транспорти „Акъ Денизъ“ и „Кара Денизъ“. Въ 10 $\frac{1}{2}$ ч. вечерта отредътъ въ съставъ: миноносци „Летящи“ съ началникъ на отряда капитанъ II рангъ Добревъ, командиръ лейтенантъ Альовъ, помощникъ мичманъ Мишевъ и механикъ Пеневъ; миноносецъ „Смѣли“ — командиръ лейтенантъ Недевъ, помощникъ мичманъ Стайковъ; миноносецъ „Строги“ — командиръ лейтенантъ Стояновъ, лейтенантъ Серафимовъ, помощникъ-мичманъ Ляпчевъ, механикъ Гуневъ и миноносецъ „Дръзки“ — командиръ мичманъ Куповъ, за помощникъ флагъ офицера на нач. на отряда мичманъ Минковъ, механикъ Панайотовъ — започнаха да се изтеглятъ отъ пристанището.

Въ 11 $\frac{1}{2}$ ч. отредътъ се измъкна презъ северния проходъ на миннитѣ Заграждания, мина носа Св.

Константинъ и съ 15 милень ходъ, въ една килватерна колона, се оплти на ю. 65° и. къмъ вѣроятния пунктъ на срещата съ транспортитѣ.

Въ 12 ч. 30 м., по полунощъ, челниятъ миноносецъ „Летящи“ забеляза на 45° вдѣсно отъ курса на 2—3000 метра разстояние воененъ корабъ безъ огньове.

Въ доста мрачната ноемврийска нощъ на хоризонта, въ дѣсно отъ курса на отряда, се открояваше масивътъ на воененъ корабъ, който по силуета приличаше да бѣде или „Меджидие“, или „Хамидие“.

Въ 12 ч. 35 м. началникътъ отъ челния миноносецъ бѣше предалъ вече по отряда съ нощнитѣ секретни сигнали за забелязването на противниковия корабъ, разпорежданията си за атаката му и отредътъ съ пълень ходъ съ курсъ ю. 7° и. се носѣше вече върху му, отправилъ миннитѣ си апарати на дѣсния бортъ, готови за изстрелъ.

Въ 12 ч. 43 м. на около 500 метра разстояние челниятъ миноносецъ „Летящи“ даде първи минень изстрелъ по противниковия корабъ, който се оказа „Хамидие“. Веднага на крайсера се повдигна тревога, изви се въ небесата една сигнална ракета, нейде по хоризонта изъ морето се изви отъ нѣкой другъ корабъ друга ракета и „Хамидие“ започна една бѣсна стрелба отъ двата си борта.

Миноносцитѣ, следващи челния, по редъ пускаха минитѣ си въ крайсера и, изгубили единъ другъ изъ видъ въ настѣпилитѣ мрачина и хаосъ, съгласно полученитѣ отъ по-рано директиви, единъ по единъ се отправиха на сборния пунктъ, къмъ носа Св. Константинъ, до северния проходъ на минното заграждане, гдето се и събраха всичкитѣ на разсѣване, къмъ 7 ч. сутринята.

Въ хаоса на една минна атака и отражението ѝ отъ страна на нападнатия воененъ корабъ, нощно време да се ориентира човѣкъ, да обхване картината и да си даде една приблизителна поне смѣтка за положението, е невъзможно. И нападателитѣ и нападнатитѣ сж безъ всѣкакви огньове. Изъ мрачината едва се вижда и то на близки разстояния. При започването на бѣсна стрелба на атакувания свѣткавицитѣ на изстрелитѣ на отредитѣ дезакомодиратъ очитѣ на наблюдателя, появяващитѣ се презъ мигновени промеждутъци свѣткания и затъмнявания не имъ даватъ физическа възможностъ да се акомодиратъ къмъ тъмнината и човѣкъ буквално губи възможностъ да вижда нѣщо по-далечъ отъ носа си.

Дадената отъ началника директива, въ случай на разпрѣсването на отряда миноносцитѣ да се събератъ и да се чакатъ до с. входъ на миннитѣ заграждания, се оказа съвършено целесъобразна. Отъ съпоставянето на запискитѣ отъ вахтенитѣ журнали на миноносцитѣ се установи впоследствие картината на боя и действията на миноносцитѣ.

Благодарение на чисто технически причини, които не му е тукъ мѣстото да разгледаме, оказа се, че едва четвъртиятъ, а именно миноносецътъ „Дръзки“, е улучилъ съ мината си „Хамидие“ и то въ носевата му частъ. Крайсерътъ получи доста тежко повреждане, съпроводено и съ жертви отъ екипажа му, обаче, благодарение на случилото се този пътъ добро море, почти безъ всѣкакво вълнение, сvari да се довлѣче до Цариградъ, дето веднага се пристѣпи къмъ поправянето му. Миноносецътъ „Летящи“ следъ изстрела излѣзе напредъ по курса на „Хамидие“, за да даде възможностъ да се изте-

Капитанъ I рангъ о. з. Д. Добревъ,
началникъ на отряда торпедоносци,
който е атакувалъ „Хамидие“

гли отредътъ подире му на достатъчно разстояние отъ противника, за да може да пристъпи, въ случай на нужда, къмъ повтарянето на атаката. Миноносецъ „Смѣли“, втори подиръ челния, следъ минния си изстрелъ и минаването покрай „Хамидие“, получава единъ снарядъ по борта, отъ който му се поврежда рулевото приспособение, рулътъ му се установява дѣсно на бортъ и миноносецътъ се уклонява въ тъмнината въ дѣсно, като съ това изчезва отъ погледитъ на следващия го миноносецъ „Строги“. Последниятъ следъ минния си изстрелъ се уклонява въ лѣво. „Дръзки“ следъ минния си изстрелъ и улучаването на „Хамидие“ последва следъ „Строги“, когато трѣбваше да следва въ килватерната колона. По този начинъ отредътъ се разпръсна. По хоризонта отъ нѣколко мѣста се показаха сигнализиращи и стрелещи противникови кораби и контраминоносци, и на миноносцитъ не имъ оставаше нищо друго, освенъ да се събератъ на предварително уговорения сборенъ пунктъ. Миноносецътъ „Смѣли“ подъ изстрелитъ на противника въ продължение на $\frac{1}{2}$ часъ си е поправялъ поврежданията въ рулевото приспособение и следъ това, миналъ на ръчно управление на руля, се е отправилъ за сборния пунктъ, като предварително влѣзълъ въ пристанището да стовари на брѣга ранения си артилеристъ. Миноносецътъ „Летящи“ изъ пѣтя се срещналъ съ контръ-миноносеца отъ типа „Ядигаръ и Милетъ“, размѣня съ него нѣколко оржейни изстрели и се отправя сѣщо за сборния пунктъ. Следъ като началникътъ се убеди, че отредътъ се е разпръсналъ и не ще може да се събере, миноносецъ „Летящи“ маневрира подъ огъня на „Хамидие“ и контръ-миноносеца отъ 12 ч. 43 м. до 2 ч. 10 м. следъ полунощъ.

На 8 ноемврий въ 7 ч. сутринята отредътъ, съпровожданъ съ приветствено „ура“ отъ защитниците на северния брѣгъ на Варненския заливъ, отъ опълченцитъ и артилериститъ отъ батареитъ, презъ северния проходъ на миннитъ заграждения влѣзе въ порта и въ 8 ч. си заста на мѣстото въ Варненското пристанище, причаканъ отъ началника на флота и цѣлата брѣгова команда, стекла се да по-

здрави другагаритъ си съ щастливото бойно кръщение.

Къмъ 9 ч. семафорнитъ постове отъ Галата, Каварна и Калиакра започнаха да съобщаватъ, че на мѣстото на боя се събрали турски броненосци и контръ-миноносци и тършуватъ нѣщо. Крайсерътъ „Хамидие“ се бѣше повлѣкълъ къмъ Цариградъ и нашиятъ безжиченъ телеграфъ на „Надежда“ долаваше отчаянитъ му сигнали S. O. S. (търпя бедствие). Очевидно „Хамидие“ бѣше силно пострадалъ отъ атаката. И турцитъ на мѣстото на боя търсѣха или удавене, по мнението имъ, нѣкой нашъ миноносецъ, или, което не бѣше за невѣрване, разстрелянъ отъ тѣхъ въ суматохата тѣхенъ нѣкой.

Нѣколко дни следъ това се започнаха преговоритъ на Чаталджа за примирието и мира. За предприетитъ и отбити атаки на Чаталджа на 4, 5 и 6 ноемврий въ Варна не се знаеше нищо.

Едно чувство на неудовлетвореностъ се забелязваше въ публиката, което намираше израза си въ изказване съжалението, че не се е удало да се потопи „Хамидие“.

Въ послѣдствие се оказа, че лошото влияние, което е произвело на цариградската публика и на властитъ жалката картина на осакатения „Хамидие“, влеченъ въ Босфора и Златния Рогъ на буксиръ съ кърмата напредъ, съ затънала до палубата предна частъ, съ счуената му до половина предна мачта, е оказало на България много по-ценна услуга, отколкото затъването му въ Черно море предъ Варна, което можеше за известно време и да се укрие отъ публиката.

При условията и сръдствата, съ които бѣше извършена атаката, процентътъ на попадналитъ мини, въ случая 25%, една отъ изстрелянитъ четири, не може да се не смѣта за отличенъ и не може да не се отнесе къмъ волята на провидението случая за улучаването крайсера въ носовата частъ намѣсто въ сръдната, а най-главното, че се случи добро безъ вълнение море, което му и даде възможността да се довлѣче до Босфора. Едно какво-годе случайно вълнение въ нѣколко минути следъ удара на мината щѣше да го изпрати на дъното съ цѣлия му екипажъ. Важното за насъ, въ случая, не бѣше погубването окончателно на „Хамидие“. Важното бѣ, че следъ неудачната атака на Чаталджа, когато Цариградъ не само се успокои, но и

Капитанъ II рангъ о. з. Г. Куповъ,
командиръ на „Дръзки“ при
атаката на „Хамидие“

започна да се надѣва на щастливъ обратъ въ войната, следъ възторга на отбитата атака на 6, на 8, съ атаката и осакатяването на „Хамидие“ имъ се даде да разбератъ, че едничката имъ комуникационна линия съ Европа, едничката имъ артерия, която питаеше и снабдяваше и столицата имъ и армията имъ, която имъ създаде Чаталджа и едничката, която можеше да я поддържа, линията Кюстенджа-Цариградъ не е свършено сигурна и при още една сполучена атака върху „Меджидие“ можеше да бжде окончателно компрометирана. Това накара турцитѣ да предприематъ преговоритѣ за примирие и миръ.

Главната квартира, която, при започването на войната, не можеше да иска отъ нашия микроскопиченъ флотъ повече отъ непосредственото отбрана на Варненското пристанище, къмъ края на първата ни война поиска отъ този флотъ, безъ огледъ на жертвитѣ, да спре транспортното движение на турцитѣ между Кюстенджа и Цариградъ, изпълнението на което искане неминуемо водѣше къмъ встъпване на нашия микроскопиченъ флотъ

въ борба на открито море съ турския за господството въ Черно море.

Нашиятъ флотъ не се откажа отъ поставената не по силитѣ му задача, не се побоя отъ жертвитѣ, които се поискаха. Офицеритѣ, механицитѣ, подофицеритѣ и матроситѣ бѣха предупредени и знаеха, какво се иска отъ тѣхъ. Желаети да участвуватъ въ похода като охотници, и офицери, и механици, и долни чинове имаше и въ тритѣ описани походи на отряда.

Обикнали, съгласно автографа на държавния си вожда, брѣговетѣ си, готови живота си да положатъ за запазването имъ и отечеството си, екипажитѣ изпълниха дълга си, като вписаха една славна страница въ нашата история и положиха началото на бойната традиция въ флота.

Не остава друго, освенъ благодарното отечество да се погрижи за снабдяването на флота ни съ съответни кораби, защото не всѣкога щастие то ще ни помага да се боримъ съ голи ржце съ добре въоръжени противници.

ДИМИТЪРЪ Д. ДОБРЕВЪ

Капитанъ I рангъ в. з. — адвокатъ

По случай 25 годишнината отъ атаката на „Хамидие“

Презъ Сръбско-българската война отъ 1885 г., като юнкеръ-доброволецъ въ XI-а рота на I пех. на Н. В. Князь Александъръ I полкъ, между другитѣ поуки, се сдобихъ и съ ясната представа, какъ се създаватъ реляциитѣ за воденитѣ боеве и сражения и какъ мнозина, съ изминаването на времето, волно и неволно изопачаватъ събитията.

Завърналъ се на 8/21 ноемврий 1912 г. въ 7 ч. 40 м. сутринта въ Варненското пристанище съ 4-тѣ миноносца и прибирайки се на „Надежда“, на която държахъ флага си и ми бѣше щабъ-квартирата, заповѣдахъ на командиритѣ на миноносцитѣ подиръ единъ часъ да ми донесатъ за провѣрка вахтенитѣ си журнали, а сжщо и завѣрени преписи отъ сжщитѣ за последното деңонощие. Вахтенитѣ журнали, разбира се, имъ върнахъ веднага, а преписитѣ задържахъ за себе си. Нито въ вахтенитѣ журнали, нито въ преписитѣ азъ не направихъ никакви бележки. Оставихъ ги така, както ми ги представиха.

По случай 25 годишнината отъ атаката мисля, че може да се публикуватъ преписитѣ отъ журналитѣ и отъ скицитѣ на атаката, които командиритѣ на миноносцитѣ, по свой починъ, бѣха съставили и приложили къмъ преписитѣ отъ вахтенитѣ журнали, и то подъ прѣснитѣ впечатления на изживѣното презъ историческата нощъ на 7 срещу 8 ноемврий ст. стилъ преди 25 години.

Не ще е зле да се има предъ видъ, че въ вахтенитѣ журнали и преписитѣ имъ навсѣкжде почти курсоветѣ сж означени по французката компасна картушка съ латинскитѣ букви на главнитѣ направления на хоризонта, които въ препечатанитѣ преписи означихъ по руската морска терминология, която бѣ тогава въ употребение у насъ въ флота и по която северъ е означенъ съ термина „нордъ“, югъ — „зюйдъ“, изтокъ — „остъ“ и западъ — „вестъ“.

Освенъ това преписитѣ сж препечатани точно и по отношение на правописа имъ, т. е. буквално.

Курсивътъ въ две-три фрази въ преписа на „Строги“ е мой.

Започвамъ, прочее, отъ челния миноносецъ на отряда, отъ „Летящи“, и то както следва:

I

Преписъ отъ вахтенния журналъ на миноносецъ Летящи за 7—8 Ноемврий 1912 г.

Графа 13. стр. 62. — 1912 г. Сряда 7 Ноемврий, на швартови въ Варненския портъ и въ плавание около Калиякра и обратно, подъ вимпелъ. Случаи послѣ пладнѣ.

9 ч. 30 м. Флагъ офицера Мичманъ I р. Минковъ предаде заповѣдта на Началника на Подвижната отбрана: 4-тѣ миноносца на вода да бждатъ готови подъ пълна пара въ 10 ч. вечерята.

9 ч. 35 м. се повдигна налѣганието на парата въ котлитѣ.

10 ч. 25 м. Началника на подвижната отбрана се имбаркува на миноносца.

10 ч. 30 м. Проба на машината.

10 ч. 35 м. Миноносцитѣ се снеса отъ швартови въ слѣдующия редъ: Летящи, Строги, Смѣли, Дръзки и излѣзоха въ рейда. Челния миноносецъ Летящи, по когото се построиха другитѣ, държеше курса на прохода нордъ съ 120 оборота.

11 ч. Отряда встъпи въ килватерна колона въ слѣдующи редъ: Летящи, Смѣли, Строги и Дръзки. Държахме курсъ за излизание отъ прохода нордъ — 150 оборота.

11 ч. 15 м. На траверсъ на Евксиноградски фаръ 500 м. около, истински курсъ зюйдъ 36 остъ.

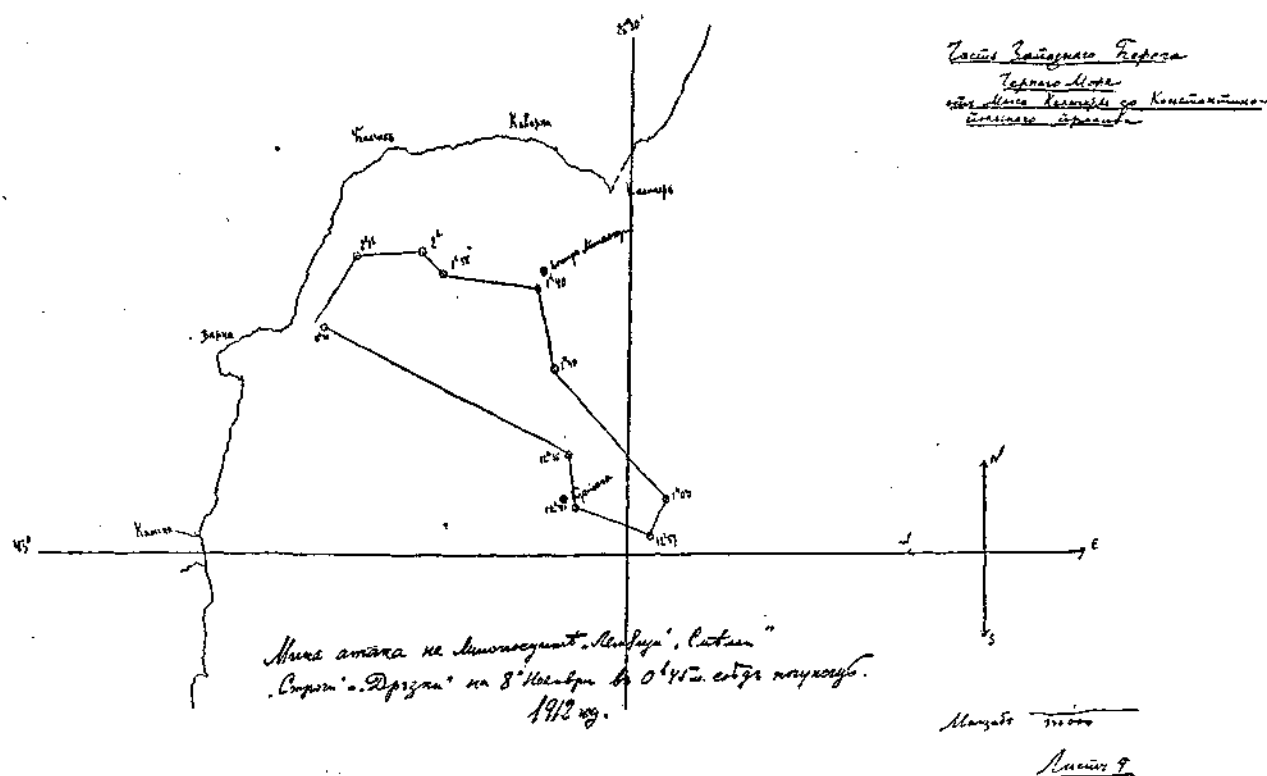
11 ч. 20 м. на траверсъ на Св. Константинъ на 700 м. около. Излѣзохме вѣнъ отъ заграждението.

11 ч. 25 м. Истински курсъ зюйдъ 47 остъ—обороти 180.

11 ч. 30 м. Истински курсъ зюйдъ 65 остъ.

11 ч. 40 м. Обороти 200.

Подпись: Командиръ на миноносецъ Летящи
Лейтенантъ Альовъ.

Стр. 63 графа 13. — 1912 г. Четвъртък 8-и Ноември въ плавание около Калиякра и обратно. Среща съ турския крейсер „Меджидие“ и няколко контра миноносца и на швартови въ Варна подъ вимпелъ.

12 ч. 30 м. На 3 румба на дѣсно отъ курса ни на около 1 и $\frac{1}{2}$ — 2 мили се откри неприятелски воененъ корабъ, безъ огньове. Оказа се крейсера Меджидие (въ скоби Хамидие, задраскано).

12 ч. 35 м. Истински курсъ зюйдъ 7 ость, върху него за да се приближимъ.

12 ч. 40 м. Оборотитѣ се увеличиха постепенно отъ 250—280. Оставихме Меджидие отъ дѣсния си бортъ. Подадоха се сигнали на заднитѣ миноносци по гакабортния огнь, че се вижда неприятеля и заповѣдъ за минна атака. 300 оборота.

12 ч. 43 м. На около 600 метра отъ Меджидие къмъ носа му съ малко обличенъ курсъ спрямо неговия, миннитѣ апарати на траверсъ — произведе се миненъ вистрѣлъ съ дѣсния апаратъ. Не забѣлявахме дали удари. До момента на минния вистрѣлъ неприятеля съ нищо не прояви, че ни е забѣлявалъ. Слѣдъ вистрѣла той хвърли една ракета.

12 ч. 45 м. Меджидие откри артилерийски огнь върху челния и втория миноносецъ, а послѣдователно и по другитѣ. Направихме поворотъ на лѣво, за да го атакуваме съ лѣвия апаратъ. Слѣдъ поворота курса бѣше зюйдъ 70 ость. Меджидие измѣняваше постоянно своя курсъ.

12 ч. 57 м. Задържахме се на курса нордъ 22 ость.

1 ч. Стрѣлбата върху Летящи се прекрати.

1 ч. 3 м. 280 оборота. Истински курсъ нордъ 50 вестъ, къмъ Каварна.

1 ч. 15 м. 200 оборота. Вслѣдствие намалението на хода почнаха да излизатъ и отъ двѣтъ тръби грамадни пламаци. Веднага Меджидие отново откри огнь върху ни.

1 ч. 20 м. За намаление на пламацитѣ увеличихме хода на 250 оборота.

1 ч. 25 м. 220 оборота. Пламацитѣ продължаваха да излизатъ.

1 ч. 28 м. Взехъ курсъ за да се приближа повѣче до брѣга (Калиякра).

1 ч. 37 м. Истински курсъ нордъ 16 вестъ за да се приближа още повѣче до брѣга. 180 оборота.

1 ч. 40 м. Предъ насъ вървеше миноносецъ, когото взехме за нашъ. Близко се виждаше и другъ миноносецъ. Направихме нашитѣ позивни, за да се присъединатъ къмъ насъ. Никой не отговори. Като се приближихме до около $\frac{1}{2}$ мильа, миноносеца, който бѣше по близо до насъ, внезапно откри огнь върху ни. Най-напредъ отговорихме съ дѣсното орджие — отъ което истрѣляхме три 3 снаряда. Измѣнихме курса на истински курсъ нордъ 84 вестъ — обороти 300. Съ лѣвото орджие стрѣляхме единъ снарядъ, слѣдъ което прекратихме стрѣлбата, защото нашъ миноносецъ мина отъ другата страна на турския миноносецъ. Изглѣждаше да е отъ типа на „Милетъ“. Послѣдния продължи да стрѣля върху насъ но не ни преслѣдва.

1 ч. 55 м. Истински курсъ нордъ 50 вестъ — 180 оборота.

2 ч. Истински курсъ зюйдъ 85 вестъ за да вървимъ паралелно на Каварненския брѣгъ, който се откри. Намирахме се на 7—8 мили на вестъ отъ Калиякра. Повторихме позивнитѣ си за да се прибератъ къмъ насъ нашитѣ миноносци. Никой пакъ не отговори. „Милетъ“ който ни забѣляза наново откри огнь върху ни. Сжщо стори и Меджидие.

2 ч. 05 м. 200 оборота.

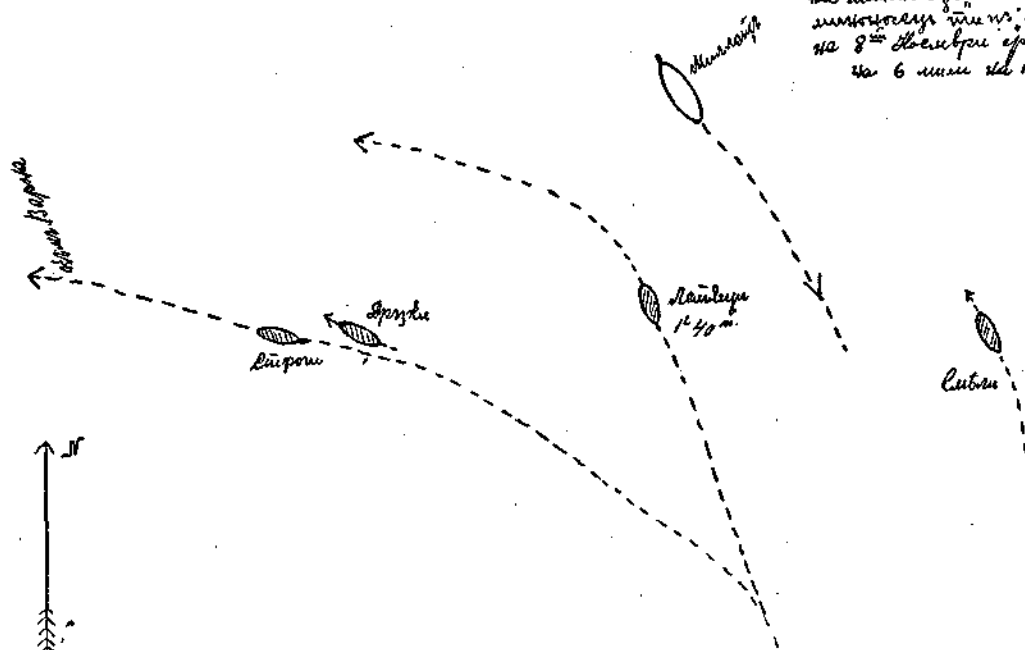
2 ч. 10 м. „Милетъ“ престана да стрѣля върху ни. Меджидие не се чуваше да стрѣля вече.

2 ч. 15 м. Откри се Балчикъ по курса ни.

2 ч. 16 м. Истински курсъ зюйдъ 30 вестъ — къмъ прохода нордъ.

Курсъ Варненския прохода
на Миноносца "Летящи"

Схемата за ескадрата
на Миноносца "Летящи" и турския
миноносец "Меджидие" в 1° 40' N
на 8-и Ноември сръбски релация 1912 г.
на 6 мили от гора от мис Калиакра

2 ч. 20 м. Обороти 180—150.

2 ч. 45 м. Обороти 130—100. Близко до прохода нордъ Дръзки и Строги показаха позивнитъ си. Отговорихме като показахме нашитъ. Съ рупорта предадохме да тръгнатъ слѣдъ насъ въ килватеръ, но това тѣ не направиха.

2 ч. 50 м. Обороти 60. Истински курсъ нордъ 79 остъ.

3 ч. 10 м. Истински курсъ нордъ 48 остъ. Обороти 80.

4 ч. 30 м. Около прохода срѣشناхме Строги и Дръзки съ които се опознахме по позивнитъ си. Тѣ влѣзоха въ колоната.

До 6 ч. 45 м. крейсеравахме между Варна и Балчикъ за да срѣснемъ Смѣли, когато до този моментъ нѣмаше още.

7 ч. 05 м. Прѣзъ прохода нордъ влѣзохме въ Варненския заливъ.

7 ч. 10 м. Въ залива намѣрихме Смѣли съ дигнатъ трезгълникъ V на мачтата и който съ семафора предаде: „че при атаката на Меджидие е получилъ авария въ шуртроса и не може да маневрира“. Той застана въ опашката на колоната.

7 ч. 20 м. Обороти 120—150.

7 ч. 30 м. Влѣзохме въ порта.

7 ч. 40 м. Се ошвартовихме на военния кей, посрѣснати съ ура отъ брѣговата команда.

Младшия подофицеръ Атанасъ Чолаковъ отъ брѣговата команда доброволно се яви на миноносеца като огняръ и участвова въ боя.

Подписахъ Командиръ на миноносеца Летящи лейтенантъ Альовъ.

II

Преписъ отъ вахтенния журналъ на миноносецъ Смѣли на 7 сръщу 8 т. м. за походъ и боя подъ носъ Калиакра съ Турския отрядъ.

1912 г. 7/20 Ноември, Сряда, на швартови на военния кей въ Варненския портъ подъ вимпелъ.

9 ч. 30 м. Се получи заповѣдъ отъ Началника

на отряда чрезъ Флагъ офицера миноносеца да се приготви за походъ.

10 ч. 30 м. Проба на главната и вспомагателнитъ машини.

10 ч. 45 м. Се снемъ отъ швартови и се приведе апаратитъ въ положение за стрѣлба.

Излѣзохме съ цѣлъ за крейсерство въ съставъ 4 миноносеца подъ командата на Началника на отряда Капитанъ II рангъ Добревъ. Истеглихме се въ килватерна колоната, въ която бѣхме втори по редъ.

11 ч. 40 м. Се измѣни курса по задния компасъ зюйдъ 45 остъ.

Подписахъ Командиръ на миноносеца Лейтенантъ Недевъ.

1912 г. 8/21 Ноември, четвъртъкъ, въ плавание за крейсерство въ отрядъ 4-тъ миноносеца подъ флага на Началника на отряда. Отъ полунощ случаи.

12 ч. 30 м. При курсъ на отряда зюйдъ 45 остъ по задния компасъ се забѣлява въ дѣсно отъ насъ на хоризонта корабъ, който приблизително се движеше въ пресѣчка на нашия курсъ отъ зюйдъ. Отряда зави на курсъ паралеленъ на тоя корабъ, който се оказа неприятелския крейсеръ Меджидие и къмъ

12 ч. 40 м. Слѣдъ минния вистрѣлъ отъ головния миноносецъ Летящи и ний атакувахме крейсера, като му пуснахме мината си отъ дѣсния бортъ на разстояние около 300 метра. Споредъ твърдението на командата мината попаднала въ дѣсния му бортъ около носовата му частъ. Слѣдъ вистрѣла завихме да влеземъ въ килватеръ на Летящи. До това врѣме стрѣлбата на неприятелскитъ кораби се усили, които се оказаха 4 кораба три Милета и Меджидие. При прѣсванието на единъ 15 с/м неприятелски снарядъ, осколки отъ когото удариха въ предната димова трѣба и кожата на

предния котелъ по лѣвата имъ страна и въ който моментъ бѣ раненъ Артелериста II р. Никола Р. Делибашевъ, се доложи отъ Рулевоя II р. Михалъ Тодоровъ, който бѣ на руля, че рулевата машинка се застопорила и престанала да дѣйства, като сами руль останалъ въ положението „дѣсно на борть“ отъ което миноносеца започна да описва кржгове на мѣсто. Подъ силенъ неприятелски огънь въ продължение около 30 минути успѣхме да разединимъ дѣсната страна на щуръ-троса отъ задния и предния, а лѣвата страна се счупи, слѣдъ което съ ржце отъ румпела се започна управлението на руля. Даде се най-възможния пълненъ ходъ на машината съ който продължавахме да пжтуваме около 1 ч. 30 м. въ посока къмъ нордъ. Другъ единъ снарядъ който премина предъ боевата рубка скъса леера около рубката. Презъ това врѣме до гдѣто се справлявахме съ щуртроса бѣхме обстрѣлвани отъ нѣколко направления отъ което заключаваме, че неприятелскитѣ кораби бѣха повѣче. Стрѣлбата се води до

2 ч. 30 м. Слѣдъ което неприятелскитѣ кораби ни изгубиха.

3 ч. Се откри брѣга около Калиякра и съ курсъ край брѣга се направихме за Варненския портъ. Изъ пжтя отряда отъ останалитѣ миноносци не забѣлявахме

5 ч. 35 м. Отдадохме дѣсната котва на Варненския рейдъ, сие се ранения Делибашевъ и съ фелдшеръ се отправи въ болницата на лѣчение.

6 ч. 50 м. Се сиехме отъ котва. Съ насъ доде и Мичманъ I р. Маноловъ, който ни събщи, че отряда билъ къмъ Св. Константинъ, гдѣто очаквалъ насъ. Излѣзохме на срѣща му и се присѣдинихме къмъ него, а въ

7 ч. 45 м. Се завърнахме въ Варненския портъ и ошвартовахме на военния кей. Боятъ се разигра въ открито море на отъ югъ Калиякра.

8 ч. Закуска на командата. Доде Н-ка на Флота, който поздрави командата съ боя, а отъ

8 ч. 30 м. — 11 ч. 30 м. Се започна почистването на миноносеца и се натовариха 5 тона вжглища.

12 ч. Обѣдъ на командата.

Подписалъ Командиръ на миноносеца Лейтенандъ Недевъ.

III

Преписъ отъ Вахтенния журналъ за 7-й и 8-й Ноемврий 1912 г. на миноносецъ Строги.

Стр. 89. графа 13. — 1912 г. Сряда Ноемврий 7 въ отрядно плавание по българскитѣ брѣгове, подъ вимпелъ, случаи слѣдъ пладнѣ.

10 ч. 30 м. На миноносецъ се имбаркува за предстоящия походъ Лейтенантъ Серафимовъ.

10 ч. 30 м. Началника на отряда се имбаркува на миноносеца Летящи.

10 ч. 40 м. Направи се проба на машината.

10 ч. 35 м. Миноносеца Летящи се сие отъ швартови.

10 ч. 45 м. Сиехме се отъ швартови.

11 ч. 10 м. Заехме си мѣстото въ килватерната колона на отряда състоящъ по редъ отъ миноносцитѣ Летящи, Смѣли, Строги и Дръзки.

11 ч. 14 м. Минахме по траверсъ на Евксиноградския дворецъ.

11 ч. 20 м. Излѣзохме отъ севѣрния проходъ и вземахме курсъ нордъ 46 остъ. Обороти 180.

11 ч. 27 м. Минахме по траверсъ на санаториума и вземахме курсъ на нордъ 50 остъ.

11 ч. 40 м. Измѣнихме курса и додохме на зюйдъ 70 остъ. Обороти въ машината 190.

Подписалъ командиръ на миноносеца Строги Лейтенантъ Стояновъ.

Печатъ на миноносеца Строги.

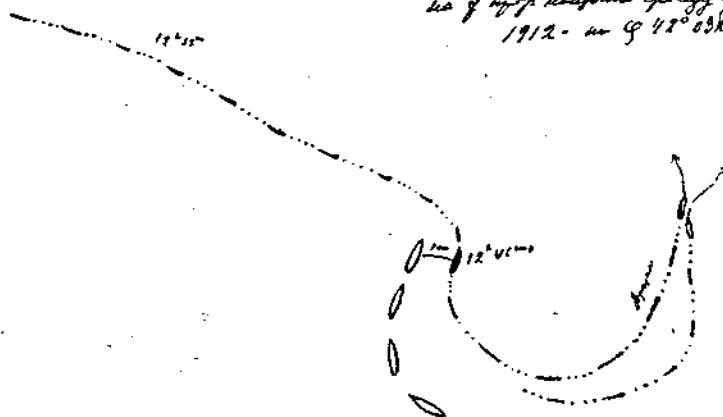
Стр. 90. Въ плавание. Графа 13. — 1912 г. Четвъртъкъ Ноемврий 8, въ отрядно плавание по Българскитѣ брѣгове и на швартови въ варненския портъ — военния кей — подъ вимпелъ. Случаи. Преди пладнѣ.

12 ч. 10 м. Обороти въ машината 220.

12 ч. 40 м. Забѣлѣзахме една бойна единица на 4 румба отъ носа на дѣсния борть; — на югъ отъ миноносеца. Челния миноносецъ (Летящи) подаде сигналъ че вижда неприятеля. Всичкитѣ миноносци увѣличиха скоростта. Дадохме 240 оборота. Заповѣда се да се дигне налѣганието до 16 кгр. Челния миноносецъ се отправя къмъ военния корабъ. Кораба бѣ съ три тржби. Познахме че е Меджидие по височината на вентилаторнитѣ тржби. Бойна тревога. Лейтенантъ Серафимовъ отиде при миннитѣ апарати за да командува минния истрѣлъ.

12 ч. 42 м. Миноносецъ Летящи атакува турския

Слика на минната атака отъ отряда на миноносцитѣ Летящи Строги Смѣли. Врѣметра подъ командата на 12.30 часа на 7 нрѣмврий 1912-на 42° 03'N 28° 29'E

За в. р. д. а. р. Врѣметра
Мичманъ Недевъ

крейсеръ изстрѣля мината отъ дѣсния бортъ, стрѣля единъ пътъ съ оржидието и възви на лѣво.

12 ч. 44 м. Миноносецъ Смѣли направи миненъ истрѣлъ и тръгна къмъ югъ, послѣ възви на лѣво.

12 ч. 45 м. Изстрѣляхме мината отъ дѣсния бортъ, когато направи направи на апарата минаваше малко предъ тарана на неприятелския корабъ, отъ когото минахме на 100—150 метра на контръкурсъ отъ дѣсния му бортъ. Минавайки дадохме единъ истрѣлъ съ оржидието въ борта му, слѣдъ което възвихме на лѣво. Неприятелския корабъ откри честъ артилерийский огнь.

12 ч. 48 м. Измѣнихме курса на севѣръ, отъ лѣво се намира миноносецъ Дръзки, който въ 12 ч. 46 м. произведе минния истрѣлъ. Миноносецъ Смѣли не се вижда. Обороти 260.

1 ч. 10 м. Курсъ нордъ 30 вестъ. Слѣдъ насъ върви Дръзки. На севѣръ отъ насъ се забѣлязва артилерийска стрѣлба (лека артилерия) курсъ нордъ 30 вестъ въ 1 ч. 25 м. измѣнихъ курса на нордъ 70 вестъ. Курсъ нордъ 87 вестъ.

1 ч. 40 м. Стрѣлбата се прекрати.

2 ч. 10 м. Открихме Батовския брѣгъ и почнахме постепенно да измѣняваме курса си къмъ югъ и додохме почти паралелно на Кюръ-Лимонски брѣгъ. Намалихме хода. Обороти въ машината 240. Настигна ни миноносецъ Дръзки. Обороти въ машината 150. Показа се миноносецъ Летящи.

2 ч. 50 м. Миноносецъ Летящи се изгуби на нордъ. *)

Извикахме Дръзки и тръгнахме съ курсъ къмъ Балчикъ.

Отъ къмъ истокъ се показва силуета на единъ миноносецъ, който скоро изчезна въ тъмнината. При Балчикъ открихме миноносецъ Летящи. Построихме се въ килватеръ. Крейсеравахме отъ Балчишкия заливъ до траверса на Санаториума, търсейки миноносецъ Смѣли.

7 ч. 5 м. Влѣзохме презъ прохода нордъ въ Варненския заливъ.

7 ч. 10 м. Забѣлязахме въ залива миноносецъ Смѣли. Миноносецъ Смѣли влезе въ строя. Влѣзохме въ порта. Ошвартовахме се на военния кей. Слѣдъ атаката на миноносеца не се констатираха никакви повреди, освенъ едно незначително згъване на външната обвивка на носа отъ лѣвия бортъ, вслѣдствие сближаванieto ни съ миноносецъ Дръзки слѣдъ атаката. Ранени и убити нѣма.

За похода бѣха амбаркувани слѣдующитѣ долни чинове: отъ миноносецъ Шумни младши подофицеръ огняръ Младенъ С. Илчевъ; отъ миноносецъ Храбри ефрейторъ Василь Т. Воденичаровъ; отъ брѣговата команда младши подофицеръ Костадинъ П. Дриновъ вмѣсто отсъствающитѣ отъ миноносеца и находящи се приемния покой: огняръ II р. Никола Хр. Паташевъ, уч. огняръ Георги П. Петровъ, огняръ I р. Димитъръ Поповъ и уч. миноносецъ I р. Христофоръ Христовъ.

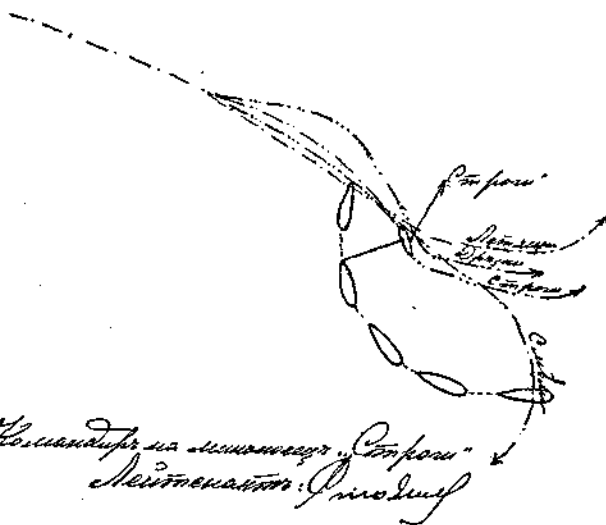
Подписахъ командиръ на миноносецъ Строги Лейтенантъ Стояновъ. Печатъ на миноносецъ Строги.

IV

Преписъ отъ вахтенния журналъ на м-цъ Дръзки за 7 и 8 Ноемврий 1912 г.

*) Изгубването на миноносецъ „Летящи“ се обяснява съ обстоятелството, че двата миноносци сж открили огнь срещу него и той предпочелъ да се отдалечи, вмѣсто да влѣзе стражение съ тѣхъ (Б. Р.).

Слика на минната атака извършена отъ отряда миноносци Дръзки, Смѣли, Строги и Летящи срещу миноносеца на Навигаторъ I р. Добревъ въ 12 ч. 48 м. до 12 ч. 50 м. стрѣла по него на 1/3 Ноемврий 1912.

Графа 13.

1912 г. Срѣда 7 Ноемврий на швартови при военния кей въ Варна и въ отрядно плавание съ миноносцитѣ Лѣтящи, Смѣли, Строги подъ командата на Капитанъ II рангъ Добревъ, подъ вимпелъ, случаи слѣдъ пладнѣ.

9 ч. Получи се заповѣдъ отъ началника на отряда миноносцитѣ Лѣтящи, Смѣли, Строги и Дръзки да се приготвятъ за походъ.

10 ч. 35 м. Снѣхме се отъ швартови слѣдъ като се изтѣглиха тритѣ миноносца и излѣзохме изъ порта подъ командата на Капитанъ II рангъ Добревъ.

11 ч. 15 м. Миноносцитѣ минаха траверса на Евксиноградъ въ строй килватеръ, излѣзоха изъ севѣрния проходъ и взеха курсъ зюйдъ 65 ость съ 180 обращения.

11 ч. 40 м. Курсъ истински зюйдъ 67 ость обращения 180.

На миноносеца сж амбаркувани: Мичманъ I р. Минковъ за Вахтени началникъ, огняритѣ отъ миноносецъ Шумни Никола Николовъ, отъ миноносецъ Храбри Михаль Рупецовъ.

Подписахъ: За Командиръ на м-цъ Дръзки Мичманъ I р. Куповъ.

1912 г. Четвъртъкъ 8 Ноемврий въ отрядно плавание съ миноносцитѣ Лѣтящи, Смѣли, Строги подъ командата на Капитанъ II р. Добревъ, подъ вимпелъ, случаи слѣдъ полунощъ.

12 ч. 35 м. На зюйдъ ость се забѣлязва силуета на единъ тритрѣбенъ воененъ корабъ безъ огньове, който се оказа турски крейсеръ Меджидие (или Хамидие) съ курсъ на вестъ. Увеличихъ хода до 230 обращения.

12 ч. 40 м. Забѣляза се увеличение на хода у всички миноносци. Челния миноносецъ подава сиг-

налъ: „Виждамъ неприятеля“ и измѣня курса на зюйдъ. Боева тревога.

12 ч. 43 м. Челния миноносецъ Лѣтящи наближи турския крейсеръ и съ дѣсния бортъ стрѣля съ торпедо. Неприятеля пуца ракета и открива огънь.

12 ч. 44 м. Смѣли прави миненъ истрѣлъ отъ сжщия бортъ.

12 ч. 45 м. Строги прави истрѣлъ отъ сжщия бортъ. Неприятеля склони курса си въ дѣсно.

12 ч. 46 м. Прѣсичамъ курса на неприятеля и минавамъ на дѣсния бортъ, привеждамъ на контръ курсъ и въ момента когато носъ му е на траверсъ на апарата направенъ е миненъ истрѣлъ отъ Мичманъ Минковъ. Растояние до неприятеля 50—100 метра, разминаваме се въ контръ курсове. Неприятеля открива честа безсистемна стрѣлба отъ всички орждия. Торпедото попада въ предната частъ около предната мачта. Вижда се стълбъ отъ вода до мачтата. При минния ударъ отъ миноносца викатъ „ура“. Стрѣлбата продължава до 1 ч. 20 м.

12 ч. 50 м. Курсъ нордъ. Обращения 250—260. Въ дѣсно миноносецъ подигна бѣлъ огънь на мачтата си, взехъ го за Лѣтящи и тръгнахъ слѣдъ него. Оказа се въ послѣдствие, че това е Строги.

1. 20 м. Курсъ нордъ 30 вестъ. На нордъ се забѣлява миноносецъ, който скоро се загуби. По сжщото направление се откри огънь. Влѣзли сж въ прѣстрѣлка два наши миноносца съ турски контръ миноносецъ.

1 ч. 50 м. Курсъ нордъ 63 вестъ. Обращения 250—280. Предъ насъ върви Строги. Другитѣ миноносци не се виждатъ. Чува се далечна стрѣлба.

2 ч. 20 м. Курсъ вестъ.

2 ч. 30 м. Почнахъ постепенно да скланямъ къмъ зюйдъ понѣже се очерта Батовския брѣгъ.

2 ч. 40 м. Намаленъ хода до 100 обращения. Показа се миноносецъ, даде позивни Лѣтящи. Изгуби се изъ видъ Лѣтящи.

3 ч. Въ съгласие съ Строги вземахме курсъ на Балчикъ.

3 ч. 25 м. Къмъ истокъ се забѣлява силуетъ на единъ миноносецъ, който скоро се загуби въ тамнината.

4 ч. 30 м. При Балчикъ срѣснахме Лѣтящи. Влѣзохме въ килватеръ. Крейсераваме въ Балчишки заливъ.

7 ч. 05 м. Влѣзохме презъ нордовия проходъ въ Варненския заливъ.

7 ч. 10 м. Забѣлѣза се м-цъ Смѣли, който има вдигнатъ V трижгълникъ.

7 ч. 15 м. Смѣли влезе въ строя послѣденъ.

7 ч. 35 м. Влѣзохме въ порта и се ошвартовахме.

Презъ време на сражението миноносеца е получилъ въ задната трѣба попадение отъ 47 м/м снарядъ. Пробита е трѣбата отъ дѣсно на лѣво, закачена е парната трѣба на регулятора.

Слѣдъ атаката отъ сближението съ миноносецъ Строги е счупена дървената лодка.

Въ врѣме на атаката е произведенъ истрѣлъ отъ дѣсното 47 м/м орджие.

Подписахъ: За командиръ на м-цъ Дръзки Мичманъ I разрядъ Куповъ.

Вѣрно съ преписитѣ:

Добревъ

Г. СЛАВЯНОВЪ
Капитанъ I рангъ

ЗНАЧЕНИЕ НА АТАКАТА СРЕЩУ „ХАМИДИЕ“

Думата не е за моралното значение на тая атака или за нейния тактически и материаленъ успѣхъ, — тѣ сж безспорни, макаръ всѣки различно да ги оценява, отъ своя гледна точка. За тѣхъ е писано и продължава да се пише доста много. Мисълта ми е за стратегическото и политическо значение на атаката. Тоя въпросъ е разглежданъ, сравнително, малко и не е достатъчно освѣтленъ, макаръ, по мое схващане, той да е най-важенъ; резултатитѣ тукъ сж извънредно голѣми и отъ решително значение за по-нататъшното общо ръководство на войната отъ страна на Турция. Но, преди да отбележа тия резултати, нека ми бжде позволено да направя едно малко отклонение върху нашитѣ схващания за морската война.

Когато се говори за морска война и воененъ флотъ, у насъ обикновено, се разбира, по отношение на активния противникъ, десантъ върху неприятелския брѣгъ и обратно — по-слабиятъ или пасивенъ противникъ трѣбва да защитава своитѣ брѣгове, т. е. най-често борави се само съ две понятия — десантъ и отбрана на брѣга, които, въ края на краищата, се свеждатъ все пакъ до земната война, защото и десантътъ се произвежда отъ земни войски, и отбраната срещу тѣхъ се възлага пакъ на войскитѣ на сушата. По тоя начинъ въпросътъ за морската война и значението на военния флотъ се измѣства на съвършено погрѣшна плоскостъ. Въ тая посока се отива още по-далече, —

тия, които сж изучавали по-внимателно десантнитѣ операции, всѣкога сж идвали до правилното заключение, че това сж твърде трудни и рисковани действия, предприемани само при крайна необходимостъ, а оттамъ пъкъ погрѣшното вече становище, че изобщо воененъ флотъ не е нуженъ.

Понятието владение на морето за насъ е непознато или, дотолкова доколкото то е известно, смѣта се, че за подобно владение могатъ да мислятъ само голѣмитѣ и силни морски държави, като че ли морето не е нужно за континенталнитѣ или малкитѣ държави. Въ случая всѣкога се забравя, че морето е нужно еднакво и на голѣмитѣ и на малки народи, както е нуженъ въздухътъ еднакво на голѣмия и малкия човѣкъ. Стара, но малко позната у насъ истина е, че народитѣ дишатъ чрезъ морето. И ако, изхождайки отъ тая истина, нѣкой у насъ би заговорилъ за владение на морето отъ наша страна, — всѣки би му се изсмѣлъ, не само въ миналото, но дори и днесъ, когато разполагаме съ опита отъ войнитѣ.

За Балканската война ние бѣхме се подготвили и въоръжили почти всестранно, оттамъ и решителнитѣ успѣхи на нашата войска. Отбраната на черноморскитѣ ни брѣгове не ни е създавала особени грижи. Може да се каже, че тя съ право се е считала за осигурена, тъй като се е имало предъ видъ дезорганизираното състояние на турския флотъ. За владение на морето, обаче, отъ страна на тур-

ския или още по-малко отъ страна на нашия воененъ флотъ, и дума не е ставало.

До войната Турция разполагаше само съ три пжтища, по които би могла да снабдява своята войска, — сухиятъ желѣзенъ пжтъ презъ София — Бѣлградъ и воднитъ пжтища презъ Дарданелитъ — Срѣдиземно море и презъ Босфора — Черно море. Съ започване на военнитъ действия, а дори и презъ мобилизационния периодъ, сухиятъ пжтъ бѣ автоматически прекжснатъ. Гръцкиятъ флотъ блокира Дарданелския изходъ и, по тоя начинъ, прекжсна съобщенията презъ Срѣдиземно море. Оставаше откритъ и свободенъ само пжтя презъ Черно море. Турция използваше тоя пжтъ въ най-широкъ размѣръ, като доставяше необходимитъ въоръжения и бойни припаси за своята войска презъ Кюстенджа.

Турскитъ транспорти свободно пренасяха военни материали отъ Кюстенджа въ Цариградъ. Покрай тѣхъ и цѣла редица параходи подъ неутрално знаме се занимаваха съ пренасяне на военна контрабанда. Всичко това бѣше възможно само, защото турскиятъ воененъ флотъ се чувствуваше господарь на морето, безъ това му господство да се оспорва отъ наша страна. Презъ месецъ октомврий турскиятъ флотъ или отдѣлни негови кораби систематически нападаха нашитъ брѣгове: на 6 октомврий *) флотътъ обстрелва Варненското пристанище и корабитъ въ него, на 8, въ продължение на три часа, той обстрелва Каварна и пристанището, сжщия день обстрелва Евксиноградъ, св. Константинъ и Варненското пристанище. Отдѣлни кораби се явяваха почти предъ всички наши пристанища. Кръстосвачитъ „Хамидие“ и „Меджидие“ се одързостиха дори до тамъ, че изпращаха военни катери въ Балчикъ и Несебъръ, кждето слизаха малки команди въ самитъ градове. Макаръ нашиятъ флотъ да не бѣ подготвенъ отъ мирно време и нѣмаше намѣрение да оспорва владението на морето, при така създалото се положение той не можеше да не си постави и тая задача. На 30 октомврий 1912 година, съ телеграма до главната квартира, началникътъ на флота донася, че „въ Кюстенджа се товарятъ на параходи осемдесетъ орждия за Турция“, и моли за „разрешение да възложи на торпедоносцитъ да се опитатъ да заловятъ или унищожатъ параходитъ предъ Кюстенджа или по пжтя“. На следния день началникъ щаба на войската, генералъ Фичевъ, отговаря: „Вземете всички мѣрки и енергично действайте за унищожението и залавянето на бойнитъ материали на противника, като имате предъ видъ, че флотътъ съ това ще извърши велико и героично дѣло“. Още сжщия день, на 31 октомврий вечерта, торпедоносцитъ излизатъ въ открито море и преследватъ, между Калиакра и Созополъ, почти цѣла нощъ, единъ отъ най-бързоходнитъ ромънски търговски кораби **), а на другия день тѣ задържаха и претърсиха предъ Каварна италианския параходъ „Просперо“, лжтуващъ отъ Кюстенджа къмъ Цариградъ. Тия действия на нашия флотъ предизвикаха, отъ една страна, прекратяването на военната контрабанда съ неутрални параходи, а отъ друга страна

— стреснаха турцитъ и ги заставиха да охраняватъ транспортитъ, сега вече съставени само отъ турски и египетски параходи, съ силенъ конвой отъ военни кораби, като обикновено въ конвоя влизаха силнитъ, за онова време, кръстосвачи „Хамидие“, „Меджидие“ и изтрѣбителитъ отъ типа „Ядигаръ“. Задачата на българския флотъ ставаше вече извънредно тежка, — срещу слабитъ сили на нашитъ 6 торпедоносци стояха мощнитъ турски кръстосвачи и изтрѣбители, а покрай тѣхъ и множеството, макаръ и стари, линейни кораби и торпедоносци. Въпрѣки това, още на 8 ноемврий, четири наши торпедоносци, водени отъ своя достоенъ и енергиченъ началникъ, капитанъ II рангъ Димитъръ Добревъ, каленъ още като дете въ боеветъ презъ Руско-турската война, като ротенъ командиръ въ Срѣбско-българската война и като артилерийски офицеръ въ Тихоокеанската ескадра презъ Руско-японската война, успѣха да намѣрятъ турския флотъ къмъ Калиакра и да атакуватъ съ поразителенъ успѣхъ кръстосвача „Хамидие“.

Още въ първитъ дни на войната нашата войска нанасяше свѣткавични удари въ Тракия и бързо напредваше къмъ Чаталджа. Духътъ на турското обществено мнение, включително на главното командване и на самото правителство, бѣше напълно сломенъ. Неуспѣшната атака, обаче, на Чаталджанскитъ позиции на 4 и 5 ноемврий възвърна само-надеяността и куража на турското командване. Духътъ на турцитъ до 8 ноемврий бѣ силно повишенъ. На 9 ноемврий сутринта въ Цариградъ пристига кръстосвача „Хамидие“ съ полупотъналъ ностъ, въ окаяно състояние, успѣлъ да се спаси само поради извънредно тихото море. Обаче, ефектътъ отъ полупотъналия корабъ въ Цариградското пристанище, изглежда, е билъ много по-голѣмъ, отколкото ако кръстосвачътъ бѣ потъналъ въ открито море. По свидѣтелството на европейския печатъ, настроението всрѣдъ турското общество и управляващитъ срѣди на столицата е било извънредно лошо, духътъ на главното командване и правителството наново и рѣзко падна. Не е могло да бжде и иначе, защото, съ тежкото поражение надъ турския флотъ, единствениятъ останалъ свободенъ пжтъ презъ Черно-море бѣ прекжснатъ, снабдяването на войската и народа отвънъ напълно преустановено и цѣлата страна се оказва въ положението на откъсната отъ свѣта и обсадена областъ, която, колкото и да упорствува, все единъ день ще трѣбва да капитулира. Голѣмиятъ политически ефектъ отъ тая атака веднага се почувствува отъ поведението на турското правителство, което, още на втория день следъ пристигането на полуразрушения „Хамидие“ въ Цариградъ, прави бързи постѣпки за сключване на примирие. На 11 ноемврий 1912 година, близу до селото Хабенкьой, се явяватъ първитъ турски парламентарии съ молба да се спратъ военнитъ действия и да се започнатъ преговори за примирие. На 14 ноемврий нашитъ делегати се явяватъ при желѣзопжтния мостъ на Бабчишкьой и, въ вагона на турския министъръ на външнитъ работи, Норадунгиянъ-ефенди, започватъ и самитъ преговори за примирие, което, следъ нѣколко срещи, на 21 ноемврий е вече свършенъ фактъ.

Може би е много смѣло да се твърди, че единствената причина за бързия и рѣзъкъ обратъ въ поведението на турското правителство е атаката върху „Хамидие“, обаче неоспоримъ фактъ е, че, следъ неуспѣха при Чаталджа на 4 и 5 ноемврий,

*) Всички дати въ статията сж по старъ стилъ.

**) Още преди войната Ромъния бѣ построила нѣколко голѣми бързоходни търговски кораби, които развиваха съвсемъ необикновена въ търговското корабоплаване скоростъ отъ 22 мили въ часъ и които бѣха строени съ явното предназначение да служатъ, въ време на война, като спомагателни кръстосвачи.

единственото голѣмо поражение за Турция на стратегическото поле е скъсването на съобщенията през Черно-море, и може да се твърди, че тъкмо тоя голѣмъ нашъ успѣхъ принуди турското правителство къмъ бързи постѣпки за примирие.

Действията на малкия и слабъ флотъ на „континенталната“ и съвсемъ слабата като морска държава България сж нищо друго, освенъ оспорване владението на морето отъ страна на турския флотъ, а резултатътъ отъ тия действия, следъ атаката на 8 ноемврий, означава, че тоя малъкъ флотъ на „малката континентална държава“ е владѣтель на морето.

Нека тоя извънредно цененъ успѣхъ на нашия флотъ, покрай богатия опитъ отъ Голѣмата война, ни послужи като решително указание за коренна промѣна въ схващанията ни по отношение изобщо на военния флотъ и морската война. Нека да престанемъ да се самозалѣгаме съ илюзията, че щомъ вѣроятността за десантъ върху нашитѣ брѣгове е нищожна или дори изключена, то и отбраната на брѣговетѣ ни или, по-право, сигурността ни откъмъ морето е гарантирана. Морето всѣкога ще играе сжществена, ако не и решителна роля при всѣко едно въоръжено стѣлкновение, въ което би била въвлѣчена или къмъ което би била принудена нашата страна.

Лейтенантъ В. ПАСПАЛЕЕВЪ

ВЪ АТАКА!..

Подвигътъ на младия български флотъ

(По случай 25-годишнината отъ торпилирането на „Хамидие“)

8 (21 н. ст.) ноемврий 1912 година. Студена, лунна нощъ. Черно море, върѣнки късната есенъ, е тихо, нѣма вѣтъръ. Балканската война е въ разгара си. Боеве се водятъ на Чаталджанскитѣ позиции, предъ Цариградъ.

Стройно и таинствено излизатъ въ морето и се скриватъ единъ следъ други въ тъмнината четиритѣ български торпедоносци „Летящи“, „Смѣли“, „Строги“ и „Дръзки“.

Българскиятъ флотъ

Тѣзи торпедоносци съставляватъ главнитѣ сили на нашия флотъ. Тѣ сж малки, построени въ Франция презъ 1906 година. Водоизмѣстването на всѣки нѣма дори сто тона, но тѣ сж въоръжени добре за своята задача. Иматъ по три торпедни трѣби и по две 475 мм. орѣдия. Скоростта имъ е добра—26 мили, но въ открито море и особено при вълнение не е повече отъ 20—21 мили. Най-голѣмиятъ български сждъ, учебниятъ корабъ „Надежда“, бѣ оставенъ въ Варна за защита на пристанището.

Войната се затѣгаше, а това не бѣ отъ полза за България и за нейнитѣ съюзници Сърбия, Гърция и Черна гора, при тѣхнитѣ слаби стопански възможности. Турция, напротивъ, при дейната помощъ на Германия, бързо се въоръжаваше. Снаряжението и всички военни материали въ все голѣми количества й се доставяха презъ Ромъния, като се пренасяха отъ Кюстенджа по море до Цариградъ. Възползувани отъ слабитѣ сили на нашия флотъ въ Черно море, турцитѣ съсредоточиха въ него почти всички свои морски сили—двама кръстосвача „Хамидие“ и „Меджидие“, седемъ голѣми бързоходни торпедоносци, току-що купени отъ Германия и Франция, и дори стария броненосецъ „Хайрединъ Барбароса“. Всички тия кораби се използваша за обстрелването на лѣвия български флангъ, при Чаталджа. Турскитѣ морски сили бѣха, както виждаме, много по-голѣми отъ шесттѣ малки български торпедоносци, които наедно едва достигаха размѣра на единъ голѣмъ турски торпедоносецъ съ скоростъ 35 мили.

Капитанъ II рангъ Добревъ и неговитѣ офицери

За началникъ на торпедоносната флотилия бѣ назначенъ капитанъ II рангъ Димитъръ Добревъ.

Той, следъ като завърши въ руския флотъ артилерийския класъ въ Кронщадъ, като доброволецъ, наедно съ нѣколко свои другари руски моряци, бѣ заминалъ съ ескадрата на адмиралъ Рождественски и се бѣ сражавалъ въ Цусимския бой на кръстосвача-ветеранъ „Димитрий Донски“, който бѣ единъ отъ най-отличилитѣ си въ този бой кораби.

Командиритѣ на излѣзлитѣ въ походъ четиритѣ торпедоносци бѣха: на „Летящи“ — лейтенантъ Димитъръ Альовъ, на „Смѣли“ — лейтенантъ Недѣлко Недевъ, на „Строги“ — лейтенантъ Петъръ Стояновъ и на „Дръзки“ — мичманъ I рангъ Георги Куповъ. На последния и на неговия младши офицеръ мичманъ Кирилъ Минковъ бѣ сждено да спечелятъ най-голѣмия успѣхъ на нашия флотъ презъ Балканската война.

Първитѣ походи

Капитанъ II рангъ Добревъ пое командването на торпедната флотилия на 28 октомврий (ст. ст.) и въ сжщия день вечерята и шесттѣ торпедоносца излѣзоха въ открито море не за пазене на Варненския заливъ, а за дирене на противника. Духътъ на корабната обслуга се повдигна. Всички бѣха увѣрени, че съ новия си началникъ флотътъ ще засили дейността си. Спрѣниятъ презъ тази нощъ отъ нашитѣ торпедоносци италиански параходъ, който се оказа безъ военна контрабанда, пръвъ донесе въ Цариградъ съобщението, че българскиятъ флотъ действува въ открито море. Следъ нѣколко дни бѣ задържанъ и докаранъ въ Варна единъ ромънски параходъ съ контрабанда.

Между това торпедната флотилия на всѣки два дни продължаваше, сега съ четиритѣ торпедоносца, вмѣсто съ шестъ, да излиза на пѣтищата, по които минаваха турскитѣ параходи съ военни материали отъ Кюстенджа. Прекрасно организираната служба на връзкитѣ облекчаваше работата на торпедоносцитѣ и имъ даваше възможность точно да знаятъ за минаването на транспортитѣ, които снабдяваха Турция.

На 7 ноемврий (20 новъ стилъ) бѣха получени сведения, че отъ Кюстенджа сж излѣзли съ особено цененъ воененъ товаръ, артилерия и снаряди, двата египетски военни транспорта „Акъ Денизъ“ и „Кара Денизъ“. Търговскитѣ параходи, боейки се отъ българскитѣ торпедоносци, отказваха да пла-

ватъ за Цариградъ съ военна контрабанда, и това накара турското правителство да ги замѣни съ военни транспорти. Въ сѣщия денъ предъ Кюстенджа бѣ открито присѣствието на множество кораби отъ турския воененъ флотъ: кръстосвачи, изтрѣбители, торпедоносци, говорѣха дори за „Хайрединъ Барбароса“. Ясно бѣ, че тѣ сѣ изпратени за прикриване на транспортитѣ. Изглеждаше, че отдавнашната скрита мечта на капитанъ II рангъ Добревъ, да атакува не обикновенъ транспортъ, а истински боенъ корабъ, може да се сбъдне.

Даденитѣ заповѣди бѣха прости: при среща съ противника, по сигналъ отъ началникъ на флотилията, всѣки торпедоносецъ трѣбваше да се приближи до турскитѣ кораби на разстояние на торпеденъ изстрелъ и да ги атакува, а следъ това да замине за мѣстото на срещата въ Батовския заливъ или пъкъ при началника на флотилията, когато той запали на стожера си една бѣла свѣтлина

Диренето на противника

Съ равномерна скоростъ отъ 14 мили торпедоносцитѣ се отдалечаватъ отъ Евксиноградъ право на изтокъ. Тѣ се движатъ въ върволична колона съ разстояние мажду корабитѣ по 100 метра. Почти пълната луна се издига надъ хоризонта все по-високо и, като се скрива сегизъ-тогизъ задъ свѣтитѣ ивици на залутанитѣ по небето облаци, извива по тѣхъ тънки дантели. Озаренитѣ отъ луннитѣ лъчи торпедоносци при отдѣлянето си отъ брѣга изглеждатъ съвсемъ бѣли, блестящи като чайки, които отлитатъ въ морето, а следъ това съ отдалечаването си тѣ изчезватъ въ силната лунна свѣтлина.

Торпедоносцитѣ вече не се виждатъ. Само нарѣдко въ посоката, кждето се скриха, още се виятъ кълба димъ и бързо се разпрѣсватъ въ свѣтлата нощна мъгла, която като безкрайна пелена се е спуснала надъ морето. Само въ Черно море се случватъ такива чудни, спокойни, вълшебни лунни нощи.

На корабитѣ настроението е повишено. Нѣщо непременно трѣбва да се случи. Нѣщо сполучливо, победа. . . Това се чувствува отъ всички. Но още е неизвестно, презъ какви изпитания ще трѣбва да се премине, и кой ще излѣзе живъ отъ тѣхъ. Противникътъ не се вижда.

На „Дръзки“

„Дръзки“ е последенъ въ линията. Отъ него добре се виждатъ останалитѣ торпедоносци, които напредватъ все повече и повече въ морето. Равномѣрното тракане на машината така се е слѣло съ тишината на приказната черноморска нощъ, че никой не го чува. Всички само се взираатъ въ кржгозора. Внезапно се чува викъ отъ носа:

— Господинъ мичманъ, сигналъ!

Действително, на кърмата на челния флагмански торпедоносецъ, тамъ кждето едва-едва се вижда тѣсната ивица на задната свѣтлина, трепти съ разноцвѣтни блѣсъци сигналниятъ фенеръ. Блѣсъцитѣ се редуваатъ: бѣлъ, зеленъ, бѣлъ, зеленъ.

— Виждамъ противника на дѣсния бортъ!

Това съобщава „Летящи“.

„Смѣли“ и „Строги“ вече повтарятъ сигнала. Все блестятъ бѣлитѣ и зеленитѣ свѣтлини. Отпредъ и малко въ дѣсно, на по-свѣтлия фонъ на хоризонта,

вече и отъ „Дръзки“ се вижда тъмната маса на единъ идващъ насреща голѣмъ корабъ. До него има три мили, не повече. Атаката е неминуема. Торпедоносцитѣ увеличаватъ скоростта си до пълна. На „Летящи“ пакъ се замѣркаха сигналнитѣ свѣтлини. Бѣла, зелена, червена. . .

— Атакуваме противника!

Докато останалитѣ торпедоносци повтарятъ сигнала, „Летящи“, задъ кърмата на който се протаква дългата, свѣтла и кипеща дия отъ винтоветѣ — признакъ за голѣмата му скоростъ, започна все повече и повече да се отклонява на дѣсно. Останалитѣ торпедоносци следватъ примѣра му и се разврѣщатъ на вѣтрило.

Полунощъ преминаваше.

На атака

— Десетъ на дѣсно! — чува се гласътъ на командира на „Дръзки“.

— Дадено десетъ на дѣсно, — отговаря кърмчията.

— Десетъ на дѣсно! — отново заповѣдва командирътъ.

— Дадено десетъ на дѣсно.

И „Дръзки“, който при престоияването повече отъ всички трѣбва да се отклони за пресичане на противниковия курсъ, лѣга все повече и повече на дѣсно. И всѣки пътъ, когато въ изпълнение на заповѣдта затраква кърмилната машинка, торпедоносецътъ съ цѣлото си леко тѣло едва-едва се навежда къмъ водата, като че ли за да вземе по-леко и по-изящно завоя при пълна скоростъ.

На „Летящи“ блесна огънь. Но никой не чу изстрела.

Първото торпедо, като свѣтна за мигъ съ своето дълго, прилично на пура тѣло надъ сияещото отъ луната море, се плесна въ водата и невидимо, опасно се понесе къмъ противника.

Въ мъничката навигационна рубка на „Дръзки“ часовникътъ показва 0 часа и 45 минути.

Далече е. Нѣма взривъ. Торпедото премина настрана отъ противниковия корабъ. Затова пъкъ надъ последния се издигна ослѣпителна свѣтло-зелена ракета. Тревогата е вдигната. Торпедоносцитѣ сѣ открити. Лунното море стана още по-приказно, като се оцвѣти внезапно въ чуденъ, неземенъ зеленъ цвѣтъ. Ето, като че навели глава, затичани съ пълна скоростъ, летятъ зеленитѣ торпедоносци върху своята зелена жертва.

Боже, но това е кръстосвачъ! Турскиятъ кръстосвачъ „Хамидие“! Зелената свѣтлина угасна, и цѣлото море пламна отъ огънь на стрелящитѣ турски орджия.

„Смѣли“ е на 450 метра. Кърмилната му машина се повреди и той, подъ огъня на противника, започна бързо да описва кржгове. Но неговото торпедо се втурна къмъ „Хамидие“, а следъ това и трето — отъ „Строги“. Отъ „Дръзки“ до турския корабъ има 200 метра. Минаха едва три минути отъ началото на атаката. По блестящата дия на торпедата се виждаше, какъ тѣ преминаха подъ носа на турския кръстосвачъ. Редътъ е на „Дръзки“. Той е право предъ „Хамидие“. Командирътъ, мичманъ I рангъ Куповъ, съобразява, пресмѣта отъ кой бортъ е по-добре да се атакува. Но нѣма вече време за бавене. „Дръзки“ е тѣй близко до „Хамидие“, че още мигъ — и двата кораба ще се сблъска въ пълнен ходъ.

— Лъво на борты!...

Мичманъ I рангъ Минковъ, младшиятъ офицеръ на „Дръзки“, самъ ще пусне торпедото. Той стои до торпедния апаратъ.

— „Въ този мигъ азъ чувствувахъ, че съдбата на противниковия кръстосвачъ е въ моитѣ ръце и че е достатъчно едно движение, за да го пратя на дъното или тежко да го повредя“, — казваше Минковъ следъ атаката.

„Дръзки“ послушно се размина съ „Хамидие“. Торпедото хлътна въ водата. Въ течение на секунда се виждаше, какъ се разтичаха по командирския мостикъ на турския корабъ, какъ нѣкой безнадеждно замаха съ ръце; виждаше се още, какъ бързо слагаха кърмилото на бортъ и нѣколко души слисано въртѣха кърмилното колело...

„Дръзки“ вече се отдалечава. Задъ него е истински вулканъ. Чува се гърмотевичниятъ взривъ на торпедото, което попада въ носовата частъ на „Хамидие“. Кръстосвачътъ тежко забива носъ въ морето, водата залива цѣлата предна палуба. Извънъ себе си отъ възторгъ, обслугата на „Дръзки“ вика „ура“, артилерийскиятъ подофицеръ открива огънь съ малкото оръдие на торпедоносца.

— Ура! Ура! — гръмки възгласи съпровождатъ вѣски изстрелъ.

Привлѣчени отъ зелената ракета, отъ всички страни къмъ „Хамидие“ се приближаватъ турските торпедоносци: „Ядигеръ“, „Милетъ“, „Самсунъ“ и другитѣ сж вече тукъ. Нищо не имъ струва да се разправятъ съ българскитѣ торпедоносци, които приличатъ на играчки предъ тѣхъ. Но ноцта скри вече „Дръзки“. Наоколо безвредно се прѣскаятъ снаряди. „Хамидие“ е само повреденъ, но не потопенъ.

Мичманъ I рангъ Куповъ решава да се върне и отъ другия бортъ да пусне второ торпедо. Торпедоносецътъ започва да завива на обратенъ курсъ. Мичманъ Минковъ е пакъ до торпедната тржба.

Ту тукъ, ту тамъ чернѣха или блѣнѣха силуетитѣ на кораби и торпедоносци, тъй поне се струваше на нашитѣ моряци. Втурваха се къмъ тѣхъ, и веднага виждаха само тъмни петна или лунни отблѣсъци. А на изтокъ се виждаше вече тънката ивица на едва заруменилата се зора.

Сборъ

Внезапно нѣкъде, съвсемъ настрана, пламна силна бѣла свѣтлина. Сигналътъ за сборъ къмъ „Летящи“. „Дръзки“ и „Строги“ се приближиха къмъ него. „Смѣли“ липсва, но не могатъ повече да го чакатъ. Приближаваше се утрото, а това оз-

начаваше сигурно унищожаване на нашитѣ торпедоносци отъ турскитѣ кораби. Тритѣ български корабчета се опжиха къмъ Калиакра. Въ разнитѣ посоки на хоризонта въ изчезващата нощъ се виждаха неяснитѣ очертания на чѣтири голѣми турски торпедоносци, а следъ това се мѣрнаха характернитѣ силуети на бързащитѣ неизвестно на къде изтрѣбители „Пейкъ — и — Шевкетъ“ и „Беркъ — и — Сатветъ“, а следъ тѣхъ се обрисова и скоро се скри тежката сѣнка на броненосца „Хайрединъ Барбароса“. Всички тѣзи кораби бѣха повикани, очевидно, за прикриване на заминаващия къмъ Босфора тежко повреденъ „Хамидие“. Предвидъ на приближаването на деня и присѣтствието на толкова многобройни турски торпедоносци, повторението на торпедната атака бѣ изоставено. Въ морето още дълго време се чуваше безредна стрелба, и сърдцата на българскитѣ моряци мжчително се свиваха за участъта на отсъстващата „Смѣли“.

Луната се спусна близо надъ хоризонта и скоро се скри въ сгъстилитѣ се облаци. Като сурова, но родна сѣнка все по-ясно се обрисуваше нощъ Калиакра. Това сж българскитѣ води. Вече е близо до Варна. Морето полѣхва съ онѣзи свои характерни мириси, които винаги указватъ приближаването на брѣга. Ето и пристанището. Въ предутринната мъгла се показва силуетъ на корабъ. Торпедоносецъ. На него се вижда опознавателенъ сигналъ: „Смѣли“. Цѣлъ и невредимъ. Поздравяватъ го съ радостни викове. Сполучливата операция е завършена безъ загуби. „Дръзки“ има леки повреди отъ снарядни кжсове на димовата тржба и на тржбата на предпазителния клапанъ, а на „Смѣли“ има единъ раненъ морякъ.

* * *

Така бѣ извършена торпедната атака на малкитѣ български торпедоносци, които съ нея обезсмъртиха името си. Отъ гледна точка на продължаването на Балканската война тази атака имаше голѣмо значение. Не само почти съвършено се прекрати доставката на военна контрабанда въ Турция по Черно море, но турскитѣ кораби, въпрѣки своето огромно предимство въ силитѣ, избѣгваха да обстрелватъ вече чаталджанскитѣ позиции. Малкиятъ български флотъ, благодарение на решителността и смѣлостта на личния му съставъ, изигра съществена роля въ поражението на Турция отъ нашата славна войска. Затова и датата 8/21 ноемврий се чествува съ гордостъ и признателност не само отъ родния флотъ, но и отъ цѣлия български народъ.

САВА Н. ИВАНОВЪ
Капитанъ I рангъ

Погледъ върху действията на Дунавската флотилия презъ време на Балканската война 1912—1913 г., резултати и поуки (По случай 25-годишнината отъ войната)

Още презъ мобилизационния периодъ всички кораби, миноносци и катери отъ Дунавската флотилия се раздвижиха, за да пренасятъ запасни войници по Дунава, съгласно оперативния планъ „А“ отъ щаба на войската. Дори и намиращиятъ се до мобилизацията вънъ отъ строя миненъ транспортъ „Симеонъ Велики“ бѣше стегнатъ и екипиранъ, за да вземе сжщо участие въ пренасянето на за-

паснитѣ отъ едно дунавско пристанище въ друго. Така наприимѣръ, на 17 IX 1912 г. яхтата „Крумъ“, съ шлеповетѣ „Янтра“, „Тунджа“ и „Марица“, замина отъ Русе за Видинъ; на 18 IX замина катерътъ „Стефанъ Караджа“ за Силистра; на 19 IX замина за Ломъ минниятъ транспортъ „Симеонъ Велики“, а миноноската „Ботевъ“ — къмъ Силистра; на 20 IX 1912 год. замина миноноската „Ва-

силъ Левски", сжщо къмъ Силистра, и пр. По този начинъ, презъ цѣлия периодъ на войната, корабитѣ отъ Дунавската флотилия направиха около 42 двойни рейса, като взеха общо на влѣкало 34 шлепа и изминаха крѣгло 8,683 кил. воденъ пътъ, пренасяйки по Дунава около 7,200 офицери, подофицери и войници, заедно съ необходимитѣ коне, каруци, оржия и бойни припаси.

Следъ успѣшното привършване на възложената задача по пренасянето и съсредоточението на запаснитѣ, Дунавската флотилия нѣмаше повече обектъ за действие на Дунава. Затова, по починъ на офицерския корпусъ отъ флотилията, бѣше решено по-голѣмата частъ отъ личния съставъ на Дунавската флотилия и превозимиятъ плаващъ съставъ и бойнитѣ материали да се използватъ за действие на Мраморно и Бѣло морета и по втичащитѣ се въ последното море рѣки.

Презъ време на Балканската война 1912—1913 година Дунавската флотилия разви следнитѣ главни действия:

Въ периода на мобилизацията и първитѣ дни на войната съ Турция до 16 X 1912 г. Дунавската флотилия въ Русе, Варна и на югъ къмъ Бѣломорието извърши следното:

1. Приведе въ изправностъ 80 херцови подводни мини, като ги приготви за евентуални бждещи действия.

2. Приготвиха се въ работилницата на флотилията въ Русе 1500 ржчни бомби, които се заредиха и снабдиха съ приспособение за възпламеняване и се изпратиха на фронта.

3. Организира се и се стѣкми сигнално-семафорна команда отъ 40 моряци; минно-поддривна команда отъ 60 моряци; катерно-лодѣчна команда отъ 20 моряци и 3 моторни лодки. Тѣзи команди, подъ началството на мичманъ I рангъ Б. Стателовъ, съ 1250 ржчни бомби и 3 моторни лодки, на 25 октомврий 1912 г. се изпратиха въ разпореждане на началника на 2-а армия въ Мустафа-паша за обслужване на войскитѣ около Одринъ съ сигнализация, телефонно съобщение, подривни работи и въ операциитѣ по рѣкитѣ Арда и Марица.

4. Формира се и се стѣкми една команда отъ 140 моряци, предимно миньори, кърмчии и свързисти, снабдени съ мини, минно-подривни материали, сигнални принадлежности, телефони и проводници, специално за организиране на наблюдението и охраната на морскитѣ брѣгове въ завладѣнитѣ земи.

5. Организира се телефонната служба въ Варна, въ района на Варненския заливъ и въ Укрепения пунктъ, като тукъ Дунавската команда, съ участието на I взводъ отъ III пионерна дружина, инсталира военната централа въ северозападната частъ на града и построи телефонни линии отъ с. Шабла до р. Камчия, за съобщение съ семафорнитѣ постове въ Шабла, Калиакра, Екрене, св. Константинъ, н. Галата, с. Петра и устието на р. Камчия.

Следъ боеветѣ при Бунаръ-Хисаръ и Люле-Бургасъ, до сключване на миръ съ Турция, командирѣтъ на Дунавската флотилия, капитанъ-лейтенантъ Винаровъ, на 16 XI 1912 година, съ команда отъ 2 офицери (лейтенантитѣ Борисъ Стателовъ и Цани Тодоровъ), 140 моряци и 5 вагони материали (69 подводни мини „Херцъ“, 13 подводни мини „Сотеръ-Харле“, подривни материали, бомби, лодки и др.), замина отъ Варна за южния театъръ на военнитѣ действия въ разпореждане на командващия I армия и по-после — въ разпореждане

на командващия IV армия, и въ качеството на заведващ Морската минна отбрана той съ подчиненитѣ му команди разви следната дейностъ:

1. По разпореждане на командващитѣ I и IV армии и главната квартира, съ подржчни и оскждни срѣдства, командата миньори, състоеща се отъ лейтенантъ Б. Стателовъ, мичманъ I р. Тодоръ Тодоровъ, кондукторитѣ Чевиевъ и Докузановъ и моряцитѣ-миньори, минира крайбрѣжието на Мраморно море срещу Чанта-Дере, между чифликъ Папазли и Джамбазъ-буруну, като хвърли въ морето 60 мини въ две деноношия (17 до 19 декемврий 1912 г.), въ Родосто—22 мини (22 декемврий 1912 г.) и при Шаркѡй—14 мини (14 февруарий 1913 год.).

2. Организира се наблюдението на Мраморно море, организира се службата въ пристанищата Шаркѡй, Родосто, Ереклий и Силиврия, а сжщо така и службата по цѣлото крайбрѣжие на сжщото море отъ залива Буюкъ-чекмедже до Ганосъ (17 семафорни наблюдателни поста, разпредѣлени на 3 участѣка) и се съставиха нуждитѣ за тази служба инструкции.

3. Организира се пренасянето на продоволствени припаси отъ Родосто до Силиврия, по море, съ лодки, понеже и безъ това липсваха сухопжтни превозни срѣдства.

4. По заповѣдъ на главната квартира командирѣтъ на Дунавската флотилия, капитанъ-лейтенантъ Винаровъ, представи въ сжщата докладъ за товаренето на войскитѣ и войсковитѣ тежести въ пристанището Мидия за превозването имъ съ кораби до Бургасъ и Варна и подробно сведение за състоянието на пжтищата по дължината на морския брѣгъ отъ Сарай до Мидия и отъ Мидия до Бургасъ.

5. Сжщиятъ командиръ на Дунавската флотилия, капитанъ-лейтенантъ Винаровъ, изучи пристанището Подима и направи докладъ относно пригодността му за товарене на войски и за състоянието на пжтищата между Синекли — Подима, за разни родове оржжия.

Въ навечерието на Съюзническата война командитѣ отъ дунавската и морската части, действащи на южния театъръ на военнитѣ действия, подъ началството на командира на Дунавската флотилия капитанъ-лейтенантъ Винаровъ, въ качеството му на заведващ Морската минна отбрана на южния театъръ на военнитѣ действия, развиха следната дейностъ:

1. Прехвърлиха частъ отъ минитѣ, извадени отъ Мраморно море, въ Деде-Агачъ. Съ тия мини и още други, изпратени отъ Варна, минната команда на лейтенантъ Стателовъ постави минни заграждения въ прибрѣжнитѣ води на Бѣло море, а именно: въ залива Лефтеръ (9 мини), въ залива Кавала (20 мини), въ залива Порто-Лагосъ (8 мини) и въ Деде-Агачъ (12 мини). По тоя начинъ миннитѣ команди отъ Дунавската флотилия, действащи съ най-примитивни срѣдства въ Мраморно и Бѣло морета презъ време на Балканската война, поставиха всичко 7 минни заграждения (3 въ Мраморно море и 4 въ Бѣло море), като хвърлиха общо 145 мини.

2. Обслужваха и охраняваха бѣломорскитѣ пристанища Кавала, Порто-Лагосъ, Деде-Агачъ и Кара-Чели. Едновременно съ това организираха и ржководиха пренасянето на нашитѣ войски по море отъ Кара-Чели въ Деде-Агачъ и Кавала за действие срещу гърцитѣ. Тази дейностъ бѣше твърде интензивна и резултатна. Презъ цѣлия периодъ на войната моряцитѣ-дунавци обслужваха бѣломорскитѣ

пристанища и едновременно съ това организираха и ръководиха транспортната служба между тях. През бълморските пристанища се вкарваха въ заетите от насъ територии необходимите хранителни и други запаси, нужни за действащите на южния фронтъ наши войски. Презъ сжщитѣ пристанища се извършваше прехвърлянето и концентрирането на нашитѣ войски, действащи по бълморските и мраморноморски брѣгове.

За да илюстрираме поне отчасти тази голѣма и важна дейностъ на нашитѣ моряци-дунавци презъ време на Балканската война, ние ще споменемъ, че само презъ времето отъ 4 II до 13 VI 1913 г. между бълморските пристанища се преимушествено български търговски параходи сж пренесени (натоварени и разтоварени) 1,044 офицери, 60,872 подофицери и войници, 4,544 коне и волове, 17 орждия и 7,260 тона бойни припаси и материали и значително количество храни за тяхъ. Независимо отъ това, презъ дветѣ най-важни наши пристанища на бълморския брѣгъ — Кавала и Деде-Агачъ — се внасяха непрестанно съ наши и чужди търговски кораби бойни припаси и храни за нуждитѣ на нашитѣ войски. Така наприимѣръ, само за времето отъ 2 I до 12 VI 1913 г. въ пристанището Кавала сж влѣзли 141 български и чужди търговски кораби, като сж разтоварени голѣмо количество бойни и хранителни припаси. Сжщо така, само за времето отъ 29 XI 1912 г. до 20 VI 1913 г., въ Деде-Агачкото пристанище сж влѣзли 129 български и чужди търговски кораби, които, споредъ непълнитѣ статистически данни, сж разтоварили 112,000 тона бойни и хранителни припаси и 1280 вола за нуждитѣ на нашитѣ войски, действащи на тракийския операционенъ театъръ.

Всѣко бълморско пристанище — Кара-Чели, Деде-Агачъ, Порто-Лагосъ и Кавала — презъ време на Балканската война има свой самостоятеленъ животъ, твърде интересенъ и цененъ за живота и дейността на нашитѣ сухопѣтни части, действащи на южния фронтъ. Безъ наличието на тия пристанища и безъ съответното имъ охранение, организиране и използване отъ нашитѣ моряци-дунавци, нашитѣ войски по бълморските брѣгове биха се оказали въ твърде тежко положение по отношение изхранването имъ, бойния имъ подвозъ и съсрѣдоточаването имъ отъ единъ пунктъ въ други. Благодарение, обаче, на компетентната дейностъ, настойчивостъ, сръчностъ, храбростъ и голѣмо себеотрицание на командитѣ отъ Дунавската флотилия, заемащи и използващи тия пристанища презъ време на войната, нашитѣ войски на южния фронтъ бѣха осезателно подпомогнати и въ голѣма степенъ облекчени въ своитѣ действия.

3. Огледаха и проучиха бълморския брѣгъ, съ цель да се посочатъ мѣроприятията за противодействие на десанти и за отбраната на брѣговетѣ и желѣзопѣжната линия

4. Уредиха семафорно-наблюдателната служба по бълморския брѣгъ, като свързаха по-важнитѣ постове съ телефонни линии.

Тоя твърде бѣгълъ погледъ върху дейността на Дунавската флотилия презъ време на Балканската война 1912—1913 година ни дава ясна представа за трудността и продължителността за съсрѣдоточаването и действието на Дунавската флотилия, отначало на Мраморно море, а въ последствие и на Бѣло море. Действайки, тя непрестанно се попълваше съ личенъ съставъ и бойни сръд-

ства отъ Варна и Русе, като едновременно съ това командитѣ на Дунавската флотилия непрестанно бѣха въ движение, било по брѣга или по вода, движейки се отъ едно мѣсто на друго за изпълнение на възлаганитѣ имъ чести и най-разнообразни задачи.

Презъ време на Балканската война нашата Дунавска флотилия, съ своитѣ оскѣдни и примитивни сръдства, действа на Дунава, и главно на Мраморно и Бѣло морета, енергично, смѣло и съ успѣхъ, като принесе ценни услуги на нашата храбра войска.

Наистина, въ края на Балканската война на Дунава, поради стеклитѣ се тежки и нещастни обстоятелства за България и поради извънредно грамадното надмощие на ромънския рѣченъ флотъ, остарѣлитѣ въ всѣко отношение плаващи сѣдове отъ Дунавската ни флотилия, следъ като бѣха максимално използвани за съсрѣдоточаването на нашитѣ войски покрай Дунава, бѣха потопени по заповѣдъ на главната квартира, за да се избѣгне неминуемото имъ попадане въ ромънски рѣце. Но, въ последствие, следъ преминаването на военнополитическата за България буря и отстранение на опасността за заграбването имъ, тѣ бѣха извадени отъ водата, почистени и ремонтирани, а частъ отъ тяхъ, които бѣха годни за по-нататѣшна служба, влѣзоха пакъ въ строя на флотилията, за да продължатъ, нѣкои отъ тяхъ и до днесъ още, службата си.

Затова пъкъ на мраморноморския и бълморския брѣгове, кждето бѣше центрътъ на тежестъта на войната презъ 1912—1913 година, изпратенитѣ да действуватъ тамъ дунавски команди, въпрѣки извънредно труднитѣ условия за работа и почти пълното отсъствие на каквито и да е подходящи и съвременни сръдства за воюване на вода, показаха удивителна подвижностъ, енергия, съобразителностъ, сръчностъ, себеотрицание, смѣлостъ, храбростъ и предприемчивостъ, като действаха отлично въ всѣко отношение и проявиха резултати достойни за удивление по замисълъ и изпълнение. Едновременно съ това тѣ оказаха неоценими услуги на действащитѣ по южнитѣ морски брѣгове сухопѣтни части, като ги подпомагаха и ръководиха въ всѣко дѣло, изискващо знанието, опитността и грижитѣ на моряка-специалистъ. Безъ компетентното съдействие на нашитѣ дунавски команди, действащи въ прибрѣжнитѣ води на южнитѣ морета, нашитѣ войскови части биха се оказали въ твърде тежко положение и не биха имали възможностъ да изпълнятъ тъй блѣскаво и славно своитѣ военни задачи по мраморноморските и бълморските брѣгове. Дори и безъ наличието не само на военни плаващи сръдства, но и изобщо безъ каквито и да е собствени плавателни сръдства, подбирайки само изоставенитѣ мѣстни плаващи корита и рибарски лодки, нашитѣ дунавски команди, въоръжени съ отлична подготовка, знание, умение, практика, предприемчивостъ и главно — съ високъ, несъкрушимъ духъ, успѣха да изпълнятъ отлично морския си дългъ къмъ България и съ това напълно оправдаха своето досегашно сжществуване, като за лишенъ пѣтъ доказаха необходимостта си за отбраната на воднитѣ ни граници.

Най-голѣмиятъ резултатъ бѣше извоюването на малкото парче бълморски брѣгъ съ пристанищата Деде-Агачъ и Порто-Лагосъ, които ни откри-

ваха широки морски възможности, както за едно бързо и мощно стопанско развитие, така и за неминуемото създаване на единъ подходящъ за българския бѣломорски брѣгъ търговски и воененъ флотъ.

Балканската война, наредъ съ Освободителната (1878 г.) и Сръбско-българската (1885 г.) войни, ни даде и редъ ценни поуки въ военно-рѣчно и военноморско отношения.

Преди всичко, и тази война ни показа, че воднитѣ граници се отбраняватъ най-лесно, най-економично, най-срочно и най-результатно съ подходящи, заблаговременно създадени и обучени морски сили, съответствуващи на силитѣ и развитието на войската ни и на предстоещитѣ за разрешаване национални задачи. Тя сжщо ни даде възможностъ да разберемъ, а най-вече на щаба на войската и на управляващитѣ кржгове, че нашитѣ български морски сили не бѣха достатъчно и съразмѣрно развити, съобразно съ военнитѣ ни нужди и отечественитѣ ни интереси. Особено очебиеща бѣше тази несъразмѣрностъ на Дунава, кждето нашата малка, остарѣла като материална частъ и почти нищожна Дунавска флотилия не само че не представляше подходяща сила за защита на нашитѣ дунавски брѣгове, но и трѣбваше да се потопи по заповѣдъ, само поради мисълта, че може да стане лесна жертва и плячка на мощната ромънска дунавска флотилия. Както по отношение на сухопѣтнитѣ сили, така още повече и по отношение на ромънската дунавска флотилия, нашата Дунавска флотилия не бѣше съразмѣрно развита и затова тя не можеше да окаже никакво положително влияние на развиващитѣ се печални събития по нашия незащитенъ дунавски брѣгъ въ края на войната. Тази поука е много важна за насъ, българитѣ, и трѣбва да я запомнимъ. Най-после веднажъ завинаги ние трѣбва да разберемъ, че нашата Дунавска флотилия трѣбва бързо и своевременно да се развие и разрастне до такава степенъ, че да може да осигури напълно отбраната на дунавския ни брѣгъ при всички най-вѣроятни случаи на противниково нападение.

Търсейки поуки отъ действието на дунавскитѣ команди по южнитѣ морета, ние трѣбва да изтъкнемъ, че:

1. Ние нѣмахме единъ предварително разработенъ планъ за предстоещитѣ морски действия, съобразно съ нашитѣ нужди и възможности, и затова трѣбваше да действуваше инцидентно, безсистемно и често пѣти несвоевременно. За пълненъ успѣхъ въ военно-морскитѣ операции наложително необходимо е да бждатъ предварително и заблаговременно предвидени всички възможни случаи на морски действия, планирани и системно изпълнени.

2. Ние нѣмахме не само достатъчно и напълно съвременни морски сръдства за воюване, но и изобщо каквито и да е сръдства за една сериозна морска война. Освенъ че минитѣ, на които тѣй много разчитаме, поради липса на подходящъ флотъ, бѣха съвсемъ въ ограничено количество и твърде отживѣли времето си, но и наличнитѣ малки количества отъ тѣхъ бѣха отъ три различни системи и не всички имаха автоматически приспособения за поставянето имъ на нуждната дълбочина. Затова, въпрѣки че изваждахме отъ водата веднажъ хвърленитѣ мини, за да ги хвърлимъ на друго мѣсто и правимъ нови минни заграждения, все пакъ поставенитѣ минни заграждения, особено въ Бѣло

море, бѣха малки и не напълно достатъчни за предназначението си. Трѣбва само да се удивляваме, че, при тия трудни условия за работа и съ едни съвсемъ неподходящи за минни операции сръдства, дунавскитѣ минни команди, съобразно обстановката и сръдствата си, съумѣха да изпълнятъ отлично възложенитѣ имъ задачи, безъ да се случи нито едно нещастие.

3. За да бждатъ миннитѣ заграждения по-ефикасни и по-опасни за противника, трѣбва, като правило, да се поставятъ винаги съвършено скрито отъ око̀то на противника. Затова тѣ трѣбва да се поставятъ преимуществено ношно време или денемъ въ време на мъгла. Когато противникътъ не знае, кои мѣста сж минирани, той ще предполага, че всичкитѣ важни водни обекти сж опасни, и това още повече би го затруднило въ неговитѣ действия, отколкото ако знае, кжде сж миннитѣ полета, и го заблуждаваме само по отношение на голѣмината на района имъ и количеството на поставенитѣ мини.

4. Лъжливитѣ минни заграждения, лъжливитѣ слухове за минни полета, заблуждението на противника за мѣстото и количеството на поставенитѣ подъ водата мини могатъ да изиграятъ известна сжществена роля при военнитѣ действия на море и трѣбва да се използватъ въ всички възможни случаи, но не като основа за минни действия, а като добавка къмъ едни нормални, скрити отъ око̀то на противника минни операции, които и въ действителностъ да го застрашаватъ.

5. Поставянето на едно минно заграждение въ време на война, безъ съответна брѣгова или корабна охрана, е винаги подложено на голѣмъ рискъ, както по отношение тайната на поставянето му, така и по отношение сигурността на действащитѣ минни команди и сръдства. Независимо отъ това, ако едно успѣшно поставено минно заграждение се остави безъ съответна брѣгова или корабна охрана, то не би могло да бжде използвано въ максимална степенъ.

6. Съвременнитѣ материални бойни сръдства въ една война на море играятъ безспорно голѣма роля за успѣха на морскитѣ операции, обаче само тѣ не сж достатъчни за добиване на окончателно положителенъ резултатъ. Необходимо е тѣ да се съчетаятъ съ съответната подготовка на личния съставъ, който ще действува съ тѣхъ, и главно — да бждатъ одухотворени съ високия несъкрушимъ духъ на моряцитѣ и тѣхната самоувѣреностъ въ успѣха имъ. Често пѣти по необходимостъ, особено за слабитѣ въ материално отношение държави, високиятъ неустрашимъ духъ на морскитѣ имъ команди — и безъ наличието на напълно съвременни и специални сръдства — ще може и ще трѣбва да бжде достатъченъ, макаръ и съ примитивни и импровизирани морски сръдства, да изпълни дълга си къмъ отечеството, подобно на това, както нашитѣ дунавски команди по южнитѣ морета действуваха успѣшно и резултатно. Високиятъ морски мощенъ и несъкрушимъ духъ и предприемчивостъ, отличната подготовка и вѣрата въ своитѣ неизчерпаеми духовни сили сж първиятъ и най-важниятъ, почти винаги решаващъ, елементъ за успѣшнитѣ действия на море и за морската победа.

Въ заключение ние ще изтъкнемъ, че нашитѣ морски сили презъ време на Балканската война не бѣха достатъчно съвременни, мощни и силни и не бѣха съобразени съ нуждитѣ на войската ни и националнитѣ задачи, които имаше да разрешаваме,

и затова тѣ не можеха да окажат онова съдействие и помощ, които трѣбваше да дадат, за да се приключи войната по-бързо и по-резултатно. Нашитѣ слаби морски сили влѣзоха въ войната, поради финансови причини и главно поради неразбиране на голѣмото значение на военния флотъ за една държава съ водни граници, недостатъчно развити и тази българска основна мирновременна организационна грѣшка оказа голѣмо отрицателно влияние за общия резултатъ на Балканската война.

Що се отнася специално за нашата Дунавска флотилия, тя пѣкъ съвсемъ не бѣше развита до необходимата степенъ, за да може да осигури съ успѣхъ дунавския ни брѣгъ, когато той имаше най-много нужда отъ нея. Балканската война, следъ

Освободителната и Сръбско-българската войни, още веднажъ жестоко и катастрофално ни подчерта, че нашата Дунавска флотилия трѣбва да се развие, увеличи и пресъздаде до необходимата степенъ да бжде истински стражъ и сигуренъ пазителъ на нашитѣ, винаги застрашени отъ алчни апетити, родни и прекрасни въ всѣко отношение дунавски брѣгове.

Нека помнимъ скъпо платенитѣ морски поуки отъ войнитѣ, за да ги използваме правилно при бждещото планиране, организиране и развитие на военната ни мощъ, та по този начинъ да окажемъ най-ценни услуги на нашето отечество и да го запазимъ най-разумно и най-сигурно,

ВАРНА, 5 XI 1937 г.

ЛУКА ДОРОСИЕВЪ

„БОРИСЪ“ — ПАРАХОДЪТЪ СПАСИТЕЛЪ

Близу четвъртъ вѣкъ оттогава, а мисълта не свиква съ този величавъ и трагиченъ споменъ. Желѣзнитѣ полкове на героичната 7-а Рилска дивизия заемаха най-тѣсната ивица въ северната частъ на Галиполския полуостровъ или така наречената Булаирска позиция.

Нашата батарея, забила здраво желѣзнитѣ си нокти на гребена североизточно отъ могилата „Севри-тепе“, се спотайваше, прикрита между парнаровитѣ храсти. Наблюдателятъ грижливо следѣше всѣки параходъ, който излизаше или влизаше въ Дарданелитѣ. Турскитѣ военни параходи, хвърлили котва вѣнъ отъ обсега на нашата артилерия, никакъ не економисваха чудовищнитѣ си снаряди, за да ни безпокоятъ постоянно и държатъ въ напрежение нервитѣ на хилядитѣ български синове, които тамъ, на Булаиръ, далечъ на югъ отъ родната земя, зѣнѣха съ мъжество на своитѣ студени окопи. Тѣзи здрави и волеви войници, въ легендарната Булаирска битка, срещу десеторно по-многочислениа противникъ, сломиха борческия духъ на турската армия, която имаше за задача да пробие Булаирскитѣ позиции и настѣпи къмъ Одринъ, да разкъса нашия желѣзенъ обрѣчъ тамъ и компрометира окончателно операциитѣ на Чаталджанскитѣ ни войски.

Булаирската победа бѣ голѣма. За нея историкътъ ще отдѣли заслужено една голѣма страница въ пантеона на най-великитѣ подвизи, проявени отъ българската войска. Голѣмитѣ стратегии ще черпятъ поуки и взематъ примѣръ отъ Галиполската операция. Ужаситѣ отъ Булаирския бой бързо преминаха, и на страхотнитѣ позиции настѣпи необяснимо затишие. Противникътъ бѣ загубилъ вѣра въ възможността за нѣкакъвъ успѣхъ и затова престана да ни безпокои. Нашата армия можѣ съ скромнитѣ разполагаеми технически сръдства да се подготви за зимата. По скатометъ ясно се очертаваха изкопанитѣ правоъгълни дупки въ земята, покрити съ опънати войнички платнища. Булаирската позиция се превърна въ единъ многохиланденъ подземенъ градъ отъ мъже. Вечерно време, когато позицитѣ потъваха въ мракъ, едни отъ частитѣ стоеха въ своитѣ окопи готови за бой, а останалитѣ почиваха.

Войницитѣ до кѣсно прекарваха въ своитѣ студени подземия около мигащитѣ огньове отъ едвамъ тлѣещи сурови корени, които тѣ съ мъжа изравяха по долищата. Така се движеха дни следъ дни,

по-скупни, по-мъчителни, пълни съ неизвестностъ, въ очакване и въ надежда за миръ. . . за една поне спокойна нощъ, въ топла стая, далечъ отъ смъртта.

Така, въ обща дружба, която побратимява всички, ние тласкахме студентитѣ зимни дни презъ 1913 година. Наблизу задъ батареята, въ самия скатъ, е издѣлбана земянка, покрита съ храсти, слама и прѣстъ.

Вжтре е дървеното легло на нашия командиръ на полка, генералъ Богдановъ — да бжде вѣчна неговата паметъ! Той бѣ славенъ командиръ, храбъръ войникъ, влюбенъ до самозабрава въ България синъ и отличенъ другаръ въ тежкитѣ минути. Той бѣ далъ подслонъ не само на полковия адютантъ, но и на тримата офицери отъ нашата батарея. А какъвъ чуденъ психологъ бѣ този нашъ командиръ. Той знаеше, че мъката на неговитѣ войници по роденъ край, по домашно огнище, по жена и деца, по близки, трѣбва да се подслажда, да се облекчава. Той устройваше какви не забави на войницитѣ. Всѣка вечеръ караше насъ офицеритѣ да пѣемъ. Нашитѣ пѣсни се подемаха отъ околнитѣ войнички подземия и така, тамъ далечъ на югъ, между Дарданелитѣ и Сареския заливъ, кждето тихо пълзятъ водитѣ на Кавакъ, мрачнитѣ долове, по които тракането на картечнитѣ бѣ престанало да се чува, бѣха оглушавани отъ хубавата и стройна българска пѣсенъ. Та кой можеше да сломи тѣзи желѣзни дружини, които пѣха подъ земята, готови винаги да мратъ.

Така, съ мъжа и съ пѣсни, тежката зима мина. Къмъ сръдната на м. февруарий ние имяхме чудесна Булаирска пролѣтъ. Долинитѣ се изпѣстриха съ цвѣтоветѣ на храститѣ, а по полянитѣ се усмихваха свежитѣ булаирски цвѣтя, особени едни, които не се сръщатъ у насъ, много пѣстри и красиви. Ние съ увлѣчение берѣхме булаирски, грижливо ги изсушавахме и працахме на нашитѣ близки за споменъ.

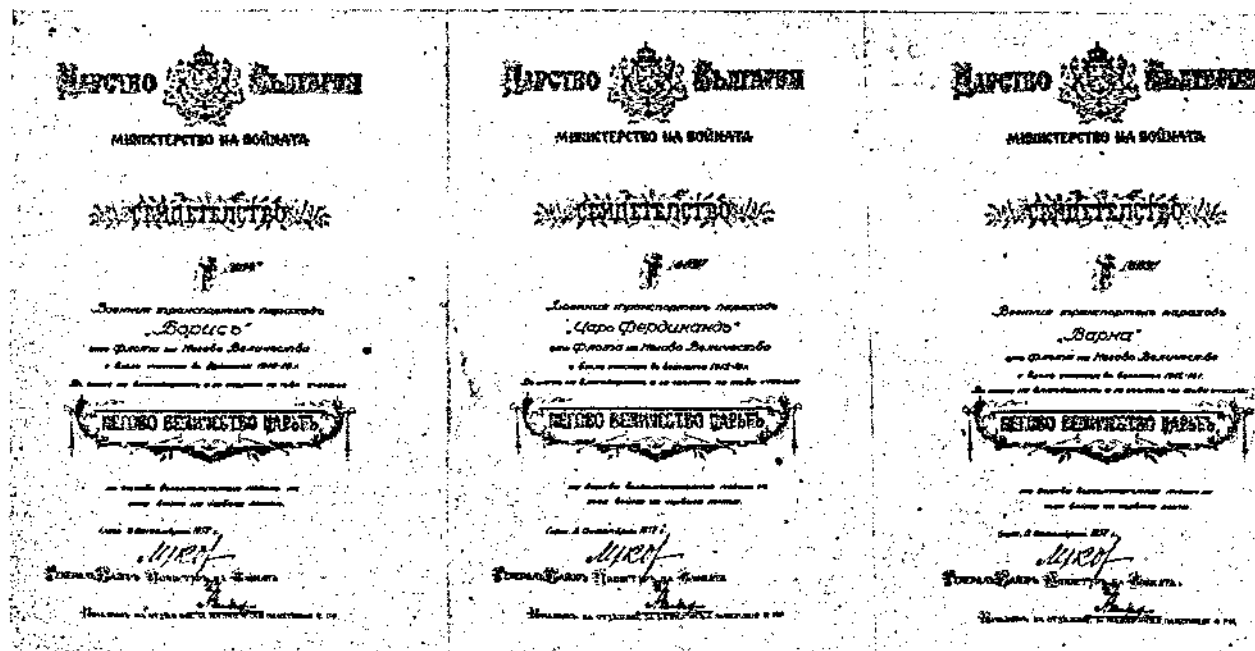
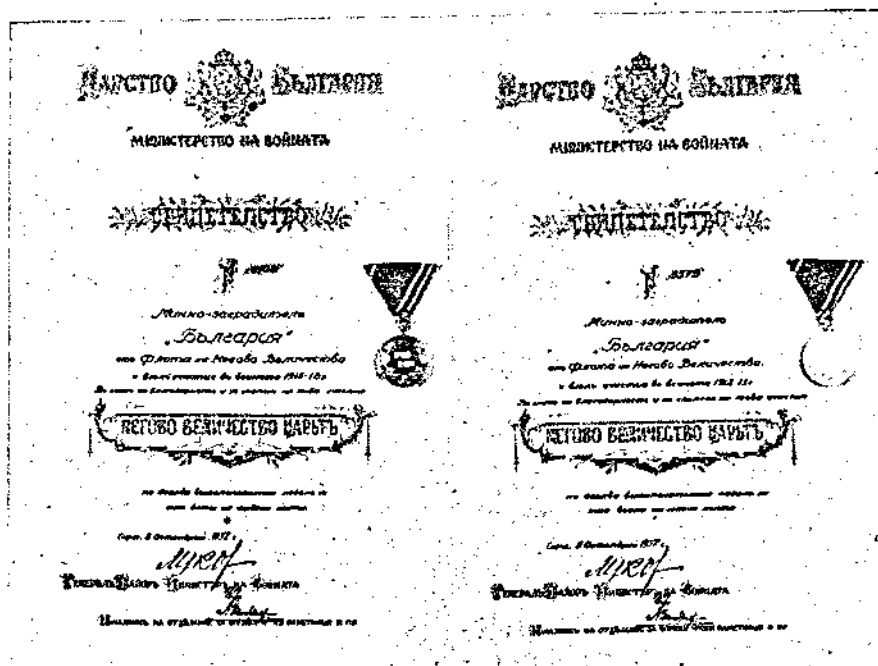
Така бодри, весели, пълни съ надежда и сила, ние посрещнахме на 16 февруарий 1913 година нощта. Деньтъ бѣ съвършено спокоенъ, топълъ, никой не предполагаше, че е възможна една адска нощъ, по-ужасна отъ Булаирския бой. Никой не допушаше, че въ тѣй напредналата пролѣтъ, надъ цъналитѣ храсти и покрити съ цвѣтя поляни, презъ тази страхотна нощъ ще танцува бѣлата костелива фигура на една нечакана гостенка.

Прибрахме се въ земянкитѣ си и си легнахме. Преди полунощъ внезапно започна страшна буря, придружена отъ снѣжна виелица.

Снѣгътъ се изсипваше въ една страшна маса и затрупваше всичко. Земянката ни се огъваше, прѣщѣше. Зловещо свирѣше бурята. Имаше толкова силенъ вѣтъръ, че бѣше невъзможно да си покаже човѣкъ главата навънъ. Не можеше да се спи.

не можеше да предвиди, какви изненади можеше да ни донесе утрото.

Командирътъ пожела да отвори вратата, за да надникне навънъ, но вратата бѣше затрупана отъ прѣспа. Часовниците ни показваха 4 ч. следъ полунощъ. Вътре въ земянката ни бѣ съвършено спокойно. Воятъ на стихията се чуваше глухо. Ние съ ужасъ разбрахме, че сме живи заровени. Ко-

Награди-дипломи на нашитѣ търговски кораби за заслугитѣ имъ презъ Балканската война

Ние станавме, облѣкохме най-топлитѣ си дрехи и се приготвихме за борба... съ бѣлата стихия.

Ние мислѣхме за съдбата на войниците, на конетѣ, които стоеха на открито по коновязитѣ, за всички онѣзи, които бѣха будни на стража въ окопитѣ, и за подвижнитѣ части, които отиваха напредъ да смѣняватъ другаритѣ си. Мислѣхме въ тази тревожна нощъ и за България, защото никой

мандирътъ ни успокояваше. Той се помъчи да запали огънъ, въ специалното огнище на земянката, снабдено съ удобенъ коминъ, издигащъ се надъ покрива. Пушекътъ се повърна и започна да дращи въ очитѣ ни. Трѣбваше да разберемъ, че прѣспата е заровила и земянката ни надъ комина. Полковиятъ адютантъ, безъ повече да чака, пипна вратата и, не можейки да я отвори навънъ, се по-

мъжи да я разтроши, служейки си съ единъ тежък ножъ, употребяванъ отъ ординареца ни за съчене на дърва. Съ мъжа вратата бѣ разтрошена и ние започнахме да ровимъ прѣспата, за да търсимъ изходъ нагоре.

Следъ близу два часа упоритъ трудъ, премръзнали отъ студъ и капнали отъ умора, ние можахме да видимъ, че сме на открито. Бурята, обаче, не бѣ стихнала. Позицията бѣше потънала въ мракъ. Дълбока снѣжна прѣспа покриваше всичко. Никаква следа отъ нашитѣ орѣдия, никакви следи отъ часовитѣ, отъ каруцитѣ, затрупани до надъ чергилата, никаква следа и отъ конетѣ по коневязитѣ. Последнитѣ, изпокжсали вѣжетата, се прѣснали произволно да търсятъ заслони задъ стрѣмнитѣ гребени, запазени отъ бурята. Вилицата продължи презъ цѣлия почти день. Снѣжнитѣ прѣспи бѣха затрупали не само позицитѣ, но и цѣлия тилъ далечъ задъ долината на р. Кавакъ. Нашата първа задача бѣ да изровимъ първата войнишка земянка, но къде е тя? — За щастие, ние забелязахме да се показва въ снѣга върхътъ на една вежа, нарочно издигната отъ заровени войници. Съ голѣми усилия, повече съ рѣце, разровихме прислугата на първото орѣдие. Съ тѣхната помощъ се започна изравнянето на всички останали. Цѣлия день прекарахме безъ никаква храна и безъ хлѣбъ, защото продоволственитѣ кола не можаха да пристигнатъ, а запаси нѣмаше никакви. Часовоятъ отъ нашата батарея бѣ намѣренъ правъ въ прѣспата, заровенъ и мъртъвъ, замръзналъ на своя постъ съ пушка на ремѣкъ.

Цѣли взводове отъ ротитѣ, които сж отивали на смѣна къмъ преднитѣ линии, бѣха заварени отъ вилицата и заровени. Много войници намѣриха тази нощъ смъртта. Нашата спасителна команда намѣри едно отдѣление отъ 27-и пехотенъ полкъ замръзнало. Къмъ Кавакъ само за два дни бѣха струпани стотици едвамъ изтрѣгнати отъ бѣлата смъртъ войници, загубили рѣце, крака, уши, полузамръзнали и съ мъжа върнати къмъ живота. Тилътъ, обаче, бѣ все още затрупанъ и никаква помощъ не можа да дойде. Въ нашата батарея нѣмаше войникъ, който да намѣри въ себе си сили да вдигне единъ хамутъ, за да запрегне конетѣ. Толкова гладътъ изтощи хората ни. За всѣко царевично зърно, намѣрено случайно, най-вѣрнитѣ другари биха се изпокарвали. Гледахме съ мълчание и съ мъжа тази страшна съдба на цѣлата Булаирска армия. Пратена да отстоява най-възвишени народни интереси, тази храбра армия отъ день на день слабѣше, линѣше и се топѣше отъ студъ и отъ гладъ. Никога, абсолютно никога, азъ нѣма да забравя лицата на тѣзи добри, благородни и послушни войници-мѣченици и светци. Най-силнитѣ физически се залюляваха преди да изминатъ и сто крачки, останали безъ сили и безъ кръвъ въ жилитѣ си. Никога, обаче, азъ не чухъ гласъ на ропотъ и на незадоволство. Азъ видѣхъ войникъ да дърпа парче сурово камилско месо почти обезумѣлъ отъ гладъ. Нѣмаше какво да се прави, откъмъ Дарданелитѣ турцитѣ ни пращаха поздравитѣ съ своитѣ морски орѣдия. Предъ насъ на топло въ града Галиполи се криеше пазена отъ непристъпнитѣ прѣспи турската армия, а задъ насъ дебелиятъ снѣжна покривка ни отдѣляше отъ грижитѣ на нашето интенданство. Ние се помирихме съ тази златорисия да умремъ отъ гладъ, ако срѣдъ тази атмосфера на безпомощностъ не стана едно чудо.

„Ей, момчета, параходъ, параходъ въ Сароския заливъ!“ викаше съ пресипналъ отъ слабостъ гласъ нашиятъ наблюдател. Войницитѣ се събираха на групички и сочеха съ прѣстъ една черна точка, отъ която се издигаха кълба отъ черни пушци. Тази точка наблюдаваше залива и ставаше все по-голѣма. Командирътъ отиде лично на батареината трѣба, за да види парахода. „Какъвъ ли ще е?“ пита той. „Какво ли търси по това време?“ Но ето че още не се доизказалъ, отъ турскитѣ позиции артилерията откри огънь по парахода. Настана наистина единъ величественъ моментъ. Хиляди бледи очи бѣха отправени къмъ незнайния гостъ отъ морето, който взема курсъ къмъ Кара-Чели, кждето се спрѣ. Рано се спушна нощта и спаси парахода-герой отъ ударитѣ на турската артилерия, а ние се отправихме съ последни сили къмъ земянкитѣ съ незадоволеното любопитство да узнаемъ, какво търси този страненъ корабъ на това мѣсто.

Сутринтъ рано на 20 февруарий въ дола задъ нашата батарея ставаше нѣщо необикновено. Войницитѣ весело се провикваха, чуваха се тихи смѣхове и закачки. Имаше защо. Пристигнала бѣ пълна каруца съ провизии: самуни голѣми отъ бѣлъ хлѣбъ, хубави консерви, голѣми като футболни топки глави холандско сирене, макарони, масло, захаръ, чай и какво ли не още. Като че ли дѣдо Коледа бѣ дошълъ съ пълна кошница провизии, за да стопли сърцата на тѣзи правѣдници, които за народна свобода, езикъ и вѣра станаха истински мѣченици.

Не бѣше вече трудно да се разбере, че днесъ цѣлата героична Булаирска армия е богато нахранена и осигурена съ провизии отъ българския параходъ „Борисъ“. Трѣбваше да бжде човѣкъ тамъ, да преживѣе ужаситѣ на бѣлата и на гладната смъртъ, за да прецени, колко голѣма бѣ радостта на всички, не само защото армията бѣ спасена отъ гладъ, но защото бѣ спасена отъ български параходъ. Този славенъ корсаръ, заваренъ отъ мобилизацията вънъ отъ Дарданелитѣ, бѣ останалъ въ чужди неутрални пристанища. Презъ войната отплавалъ за Деде-Агачъ, кждето останалъ на разпорежение на шаба на войската. Следъ затрупването на пѣтищата къмъ Булаиръ, „Борисъ“ получава бойна задача — да снабдява Булаирската армия съ припаси. Тази задача „Борисъ“ изпълни достойно. Той сновѣше денонощно между Деде-Агачъ и Кара-Чели и носѣше радостъ и сила на героитѣ отъ Булаиръ. Така този малъкъ български параходъ остави въ съзнанието на всички Булаирци спомена на ангелъ-спасителъ. Всѣки день, когато пушечкътъ на „Борисъ“ се покажеше на хоризонта, по цѣлата позиция се разнасяше радостната вѣстъ, че той пристига и носи топълъ хлѣбъ и сирене.

Не зная, дали е имало другъ начинъ, по който по-достойно и подчертано да се манифестира стократната отплата, която даде малкиятъ параходъ „Борисъ“ за всички жертви, които сж били направени, за да се създаде българското морско корабоплаване.

Булаирската армия бѣ спасена. Ние стоехме на нашитѣ позиции до срѣдата на м. юний, когато се отправихме следъ дълги походи за новитѣ ни позиции, нейде къмъ върховетѣ на „Богословъ“ около Шипъ. Навсѣкжде ние носѣхме спомена, красивия споменъ за кораба-спасителъ.

Сега азъ потърсихъ въ архивата на Българското параходно дружество вахтения и машинния журна

на парахода „Борисъ“ и на стр. 48 въ машинния журналъ прочетохъ следното:

„На 19 февруарий, въ 7:30 часа вечерята, третиятъ механикъ Борисъ Балчевъ отишелъ да намаже дѣсния винчъ и, понеже бѣ забранено да се палятъ фенери, даже и когато се разтоварва, когато е мазалъ винча, бива ударенъ и той пада съ главата надолу въ хамбара, където последва моментална смъртъ“.

Притворихъ пожълтѣлитъ страници на този исторически машиненъ журналъ съ едвамъ сподавена болка. Доволенъ съмъ, че следъ четвъртъ вѣкъ

видѣхъ изпълненъ къмъ този незнаенъ герой единъ дългъ, неговото име записано на първо мѣсто върху паметната плоча-паметникъ, поставена въ хола на новата сграда на Б. Т. П. Д-во.

На празника на будителитъ, при особена тържественостъ, бѣха раздадени възпоминателнитъ медали за участието въ войната. Параходътъ спасителъ „Борисъ“ получи своя медаль и дипломъ. На него пише:

„На „Борисъ“ — Военния транспортъ“. Къмъ това азъ ще прибавя отъ името на всичкитъ Булаирски мѣченици герои: „На морския ангелъ-спасителъ“.

Редакционенъ комитетъ на сп. „Морски сговоръ“: д-ръ Я. Арнаудовъ, д-ръ П. Скорчевъ,
Д-ръ Г. Паспалевъ, д-ръ Ст. Стояновъ и лейтенантъ Г. Панчевъ

СЪДЪРЖАНИЕ

1. 8/21 ноември 1912 г. — контръ-адмиралъ Вариклечковъ. 2. Морски юбилей — В. Игнатовъ. 3. Изъ споменитъ на старъ морякъ — Александъръ Я. Маноловъ, кап. II р. о. з. 4. Защитата на Варна. 5. По случай 25 годишнината отъ атаката на „Хамидие“ — Димитъръ Д. Добревъ, капитанъ I р. о. з.—адвокатъ. 6. Значение на атаката срещу „Хамидие“ — Г. Славяновъ, капитанъ I р. 7. Въ атака! — лейтенантъ В. Паспалевъ. 8. Погледъ върху действията на Дунавската флотилия презъ време на Балканската война 1912—1913 г., резултати и поуки — Сава Н. Ивановъ, капитанъ I р. 9. „Борисъ“ — параходътъ спасителъ — Лука Доросиевъ.

КЕРАМИЧНА ФАБРИКА ИВАНЪ Н. ЖЕЛЪЗАРОВЪ & СИНЪ АКЦ. Д-ВО, ПЛЪВЕНЪ

Производство на ненадминати по качество и издръжливостъ

КАМЕНИНОВИ ТРЪБИ

Търсете винаги фабричния отпечатъкъ: ЖЕЛЪЗАРОВЪ — ПЛЪВЕНЪ

ВАРНА ЦАРИЦАТА НА ЧЕРНО МОРЕ, — ВАРНА

НАЙ-КРАСИВИЯТ КУРОРТЪ ВЪ ЮГО-ИЗТ. ЕВРОПА

Най-модерни бански съоръжения за студени и топли морски бани. Модерно казино въ морската градина, срещу банитѣ, съ първокласенъ ресторантъ и дансингъ на открито.

Меню въ първокласни ресторанти отъ 50—80 лв. дневно.
А ла картъ, пълненъ обѣдъ, безъ питиета, отъ 25 лв. нагоре.

Лѣтовна карта за цѣлия сезонъ 30 лева.

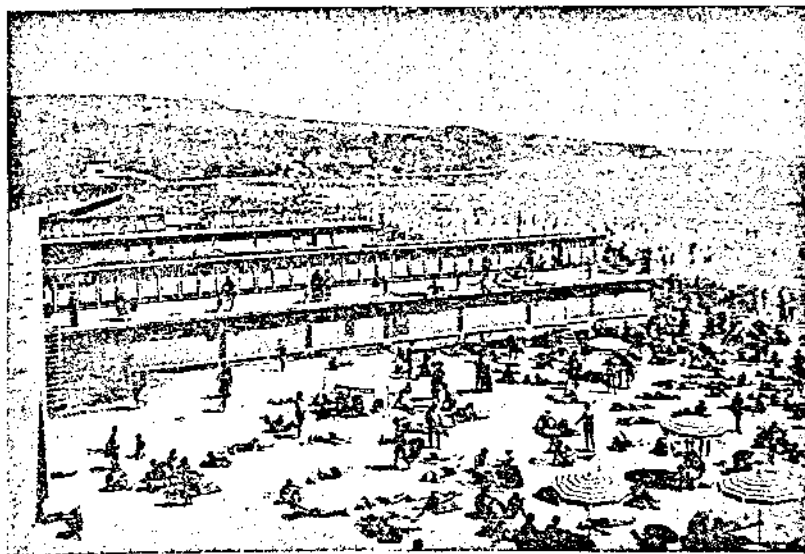
ТАКСИ ЗА БАНИТЪ:

1. Студени бани	I класа	кабина	15 лв.	2. Топли бани	I класа на часъ	20 лв.
	II	шкафче	8 лв.		II	12 лв.
	III	обща съблѣк.	5 лв.			

Отъ 1. юний до 30. септемврий лѣтовниците се ползватъ съ 50% намаление по Б. Д. Ж., като за връщане билетигъ взжатъ до 31. октомврий. Отъ 12. юлий до 12. Августъ намалението е само 30%.

Бюрото за лѣтовници при Курортното стопанство въ приморската градина разполага съ пълненъ списъкъ на квартири, дава всички сведения и настанява лѣтовниците безплатно.

За тия, които търсятъ абсолютно спокойствие и морелѣчение — препоръчваме Св. Константинъ.

Лѣтовници, запомнете, че есенята въ Варна е сжщо тѣй приятна, както и лѣтото, — но при сравнително по-низки цени.

Отнасяйте се за всичко до Вар. град. общ. курортна дирекция.

БЪЛГАРСКО ТЪРГОВСКО ПАРАХОДНО ДРУЖЕСТВО — ВАРНА

Дружеството поддържа редовни съобщения отъ черноморските пристанища и Дунава до северните европейски страни: Франция, Англия, Белгия, Холандия, Германия, Дания и пр.

Освенъ тая континентална линия, която се поддържа съ три първокласни линейни параходи типъ „Родина“, дружеството поддържа редовни и извънредни линии между черноморските пристанища и всички страни на Близкия изтокъ: Турция, Гърция, Италианските острови — Додеканеза, Сирия, Палестина и Египетъ, като се посещаватъ полжтните пристанища: Цариградъ, Родосъ, Бейрутъ, Хайфа, Александрия, Портъ Саидъ и Пирея.

Тия последни пътувания даватъ възможностъ въ единъ срокъ отъ 20 дни най-много и съ разходи, които не надминаватъ ония, необходими за преживяване въ страната за същото време, да се видятъ останките и паметниците на всички древни култури: египетска, асировавилонска, старогръцка, византийска, арабска и пр., много отъ които паметници, по своята величественостъ и художественостъ, сж още недостигнати.

Пътуванията за Леванта — Близкия изтокъ, се извършватъ съ голъми и луксозни параходи, типъ — „Царъ Фердинандъ“ при всички удобства за приятно и неусѣтно пътуване по морета, които съдържатъ безподобни природни красоти: Босфора, Златния Рогъ, Мраморно море, Дарданелитъ и осеяния съ острови Архипелагъ, много отъ които се издигатъ на хиляди метри надъ морската повърхностъ.

Последното пътуване дава възможностъ да се посетятъ и всички свети мѣста на еврейската, християнската и мохамеданската религия.

Никое друго пътуване не може да даде толкова голъмо разнообразие на неизгладими впечатления отъ природата и творенията на човѣшкия гений въ неговитъ най-всестранни прояви отъ началото на човѣшката история до днесъ.

Дружеството поддържа редовни съобщения, два пъти презъ седмицата, и между всички български черноморски пристанища съ луксозния и бързоходенъ параходъ „Евдокия“.

Освенъ горните редовни линии, дружеството презъ лѣтните месеци прави и извънредни пътувания отъ Варна до Цариградъ съ параходитъ „Царъ Фердинандъ“ и „Бургасъ“ съ престояване въ Цариградъ три цѣли дни.

Пътуването между дветъ пристанища трае само 12 часа — една нощъ.

Презъ сжщитъ лѣтни месеци п/х „Евдокия“ плава крайбрѣжно по специално разписание, съ намалени тарифи и възможностъ да се посетятъ всички пристанища отъ цѣлото българско крайбрѣжие въ течение само на 36 часа.

И при екскурзиитъ до Цариградъ и обратно, и при пътуванията отъ Варна и Бургасъ до Ахтополъ и обратно, пътниците ношуватъ на параходитъ и, ако желаятъ, могатъ да получаватъ и храната си тамъ на сравнително износни цени.

Разписанията, както и тарифитъ на всички пътувания, които извършватъ корабитъ на Българското търговско параходно д-во, редовни и извънредни, сж дадени въ отдѣленъ проспектъ, който се намира въ всички дружествени агенции въ страната и въ странство и се раздава даромъ при поискване и направо отъ Дирекцията на дружеството; намира се и въ всички клонове на Морския Сговоръ.

I. Ценитъ на билетитъ за Александрия съ редовнитъ съобщения, които се поддържатъ два пъти въ месеца съ параходитъ „Бургасъ“ и „Ц. Фердинандъ“, само отиване или само връщане безъ храна, сж:

I класъ — 3915; II — 2915 и III — 1915.

Презъ лѣтните месеци, отъ 1-и юний до 15 септемврий, се установява специална тарифа за отиване до Александрия и връщане съ сжщия параходъ, безъ прекъсване, освенъ презъ време на престоя на кораба въ нѣкое пристанище по разписание, както следва:

I класъ — 6015 лв. II — 5015 и III — 4015 лв., включително и храната.

II. Ценитъ на билетитъ по нашето крайбрѣжие отъ Варна до Ахтополъ и обратно, съ п/х „Евдокия“, по лѣтното разписание, отъ 15-и май до 15-и септемврий, съ право на ношуване въ Царево въ помѣщенията на съответната класъ — сж:

I класъ лв. 300; II — 240 и III — 170 лв. безъ храна.

III. Ценитъ на билетитъ до Цариградъ и обратно, съ п/х „Царъ Фердинандъ“ и „Бургасъ“, презъ лѣтните месеци, съ престой въ Цариградъ три дена и ношуване на параходитъ, сж:

I класъ отъ лв. 2100 до 1600 споредъ положението на мѣстата

II „ „ „ 1550 „ 1150

III „ „ „ 700

За храната се плаща:

по Александрийската линия: закуска — 22 лв., обѣдъ — 70 лв. и вечеря — 70 лв. а пълень дневень абонаментъ по 150 лв.

По крайбрѣжието отъ Варна до Ахтополъ и обратно, презъ лѣтните месеци, пълень дневень абонаментъ отъ закуска, обѣдъ и вечеря — 80 лв.

До Цариградъ и обратно, презъ лѣтния сезонъ, само съ параходитъ, които правятъ екскурзии — се плаща дневень абонаментъ 126 лв. или общо за цѣлото пътуване — 452 лв.

При редовнитъ пътувания — съ п/х „Евдокия“ крайбрѣжно се плаща за закуска 15 лв., а за обѣдъ и вечеря по 50 лв., пълень абонаментъ — 100 лв.

Намаления: правятъ се само отъ редовнитъ тарифи, за отиване и връщане предплатено 15%, за групи по-голѣми отъ 25 души — по споразумение.

